

**KORRUPSİYASIZ AZƏRBAYCAN:
REGIONLARDA MAARİFLƏNDİRMƏ
VƏ MƏLUMATLANDIRMA
KAMPANİYASI**

Layihə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası tərəfindən maliyyələşdirilib.

Müəllif: Leyla Əliyeva
Elmi Redaktor: i.e.n. V.İ.Bayramov

Korrupsiyasız Azərbaycan: regionlarda maarifləndirmə və məlumatlandırma kampaniyası. Bakı: Qanun Nəşriyyatı, 2011, 60 səh.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə demokratik və sivil inkişaf yolu seçmiş hər bir dövlətin qarşısı qoyduğu əsas məqsədlərdəndir. Son illər Azərbaycanda hökumət antikorrupsiya siyasətinin tərkib hissəsi kimi bir sıra qanunlar, proqramlar qəbul edib. Hansı ki, buraya “2004-2006-cı illərdə korrupsiya ilə mübarizə üzrə Dövlət Proqramı” və “1 fevral 2004-cü ildə korrupsiyaya qarşı Mübarizə Fondunun təsis edilməsi, 2007-2011-ci illərdə şəffaflığın artırılması üzrə Milli Strategiya”nın qəbulu, 11 mart 2011-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən imzalanan Baş prokuror yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə İdarəsinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə dair bir sıra tədbirlər haqqında fərman aiddir. Aparılan təhlillər göstərir ki, cəmiyyətdə məlumatlılıq səviyyəsinin aşağı olması bu hüquqi sənədlərdən irəli gələn tələblərin reallaşmasını ləngidir. Korrupsiya halları bu yöndə qəbul edilən hüquqi aktlar, sərəncamlar, strategiyalarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin aşağı olmasından baş verir. O baxımdan dövlət (icra strukturları, məhkəmələr, yerli vergi orqanları) və yerli özünüidarə orqanlarının, əhalinin bu sahədə maarifləndirilməsi vacib amillərdən birinə çevrilib.

Kitab yerli icra hakimiyyəti, təhsil, səhiyyə, polis, məhkəmə, vergi orqanları, eləcə də bələdiyyələr üçün nəzərdə tutulub.

Kitab pulsuz paylanır.

İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi

Dilarə Əliyeva 115
Bakı, Az1009,
AZƏRBAYCAN
Tel ; (99412) 5970691
(99412) 4975684
Fax (99412) 4975684
Email; cesd.az@gmail.com
info@cesd.az
URL; www.cesd.az

Q 1300130005
AB 022051

Az 2

© Qanun Nəşriyyatı, 2011

© İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi

MÜNDƏRİCAT

Giriş	4
Korrupsiyanın fəsadları – iqtisadiyyata təsirləri	6
Beynəlxalq təcrübədə korrupsiya	10
Korrupsiyaya qarşı mübarizədə uğurlu ölkələr	13
Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə milli strategiya	17
Korrupsiyaya qarşı mübarizədə beynəlxalq qurumların təvsiyələri	21
Nəticələr	30
Əlavələr	35
İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı	60

Giriş

İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi (İSİM) vətəndaş cəmiyyəti institutu kimi fəaliyyət siyasətinə korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsində fəal iştirakı daxil edib. Bu sahədə dayanıqlı nəticələrin əldə edilməsi məqsədilə Antikorrupsiya Tədbirləri Paketi hazırlayıb. Sözügedən paketi hökumətə təqdim edib.

Son illər antikorrupsiya tədbirləri hökumətin siyasətinin əsas prioritetinə çevrilsə də bu sahədə problemlər qalmaqdadır. Kiçik bir korrupsiya halının mövcudluğu isə cəmiyyətin ehtiyatlardan səmərəsiz istifadəsinə şərait yaratmaqla yanaşı, aztəminatlı əhaliyə ziyan vurur, iqtisadi-sosial islahatları buxovlayır. Ümumiyyətlə, korrupsiya istənilən sahədə inkişafa mane olan siyasi və iqtisadi haldır. Xüsusilə, regionlarda hətta kiçik bir korrupsiya halının baş verməsi qanunun aliliyinin bərqərar olması, yoxsulluğun aradan qaldırılması, iş yerlərinin açılması kimi mühüm proseslərin ləngiməsini şərtləndirir. Həmçinin dövlət xərclərinin artımına, təhsilin keyfiyyətinin aşağı düşməsinə, savadsız kadrların hazırlanmasına, regionlara ayrılan dövlət investisiya layihələrinin düzgün idarə edilməməsinə gətirib çıxarır. Bəzən korrupsiya halları bu yöndə qəbul edilən hüquqi aktlar, sərəncamlar, strategiyalarla bağlı məlumatsızlıq səviyyəsinin aşağı olmasından baş verir. Nəticədə xüsusi mülkiyyətin təşəkkül tapmasına, işgüzar adamlar tərəfindən biznesin qurulmasına, orta təbəqənin formalaşmasına əngəl yaranır. Eləcə də dövlət orqanları tərəfindən hər hansı işə və ya xidmətə görə tələb ediləcək olan rüşvət bazara da-

xil olan şirkətlərin, sahibkarlıq subyektlərinin sayının məhdudlaşmasına gətirib çıxarır.

İqtisadi inkişafı üçün sahibkarlıq subyektlərinin özəlləşdirilmədə, idxal-ixracda, vergi ödəmədə, hüquqlarının məhkəmələrdə müdafiəsində korrupsiya halları ilə rastlaşmaması vacib amildir. Məhkəmə sistemlərində baş verəcək hər hansı korrupsiya halı sahibkarların müqavilələr üzrə öhdəliklər tələb etməsi, normal əməliyyatlar aparması kimi imkanlarını məhdudlaşdırır.

Digər ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, korrupsiyaya qarşı mübarizə üsulları arasında ictimai nəzarət, vətəndaş cəmiyyətinin aktivliyi əhəmiyyətli rol oynayır. Bunu nəzərə alaraq İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının dəstəyi ilə həyata keçirdiyi “Korrupsiyasız Azərbaycan; regionlarda maarifləndirmə və məlumatlandırma kampaniyası” layihəsi çərçivəsində dövlət (icra strukturları, məhkəmələr, yerli vergi orqanları), yerli özünüidarə orqanları, yerli vətəndaş cəmiyyəti institutları, mətbuat üçün maarifləndirilmə, məlumatlandırma tədbirləri aparıb. Layihənin məqsədi şəffaflığın artırılması məqsədilə korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya ilə bağlı maarifləndirilmə həyata keçirməklə yerli icra orqanlarının, sahibkarların, eləcə də əhəlinin korrupsiyaya qarşı mübarizədə əməkdaşlığına nail olmaq olub.

Korrupsiyanın fəsadları – iqtisadiyyata təsirləri

Korrupsiyanın nə olması ilə bağlı bir çox anlayışlar mövcuddur. Dünya Bankına görə, korrupsiya öz ictimai mövqeyindən şəxsi maraqlar üçün istifadəyə deyilir. Korrupsiyaya daha geniş anlayış isə Avropa Komissiyası tərəfindən verilib. Korrupsiya rüşvət və bu kimi mənfi halları əhatə etməklə şəxsi maraqları güdən, ictimai marağa zidd olan, qanunlardan kənar fəaliyyətdir. Keçid dövrünün əvvəllərində əksər analitiklər hesab edirdilər ki, inzibati-amirlik sisteminə əsaslanan iqtisadiyyatda geniş miqyaslı siyasi və iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi, qısa müddətdə bazar iqtisadiyyatı institutlarının yaranması korrupsiya və rüşvətxorluğun qarşısının alınmasına səbəb olacaq. Lakin bu gözləntilər özünü doğrultmadı. Korrupsiya halları nəinki aradan qaldırıldı, bu sahədə hələ də ciddi tədbirlərin görülməsi hiss olunmur. Halbuki korrupsiyanın sistemli xarakter daşması onunla mübarizəni aktual edir.

Korrupsiya hər bir ölkədə olduğu kimi Azərbaycanda da inkişaf və tərəqqini, demokratiya və qanunun aliliyinin bərqərar olmasını, yoxsulluğun aradan qaldırılması kimi çox mühüm posesləri ləngidir. Eyni zamanda xüsusi mülkiyyətin təşəkkül tapmasına, işgüzar adamlar tərəfindən biznesin qurulmasına, orta təbəqənin formalaşmasına əngəl yaradır. Korrupsiya mühitində üzə çıxma biləcək problemlərə, həmçinin rəqabətin azalması daxildir. Belə ki, dövlət orqanlarının təqdim edəcəkləri hər hansı işə və ya xidmətə görə tələb edilən rüşvət bazara daxil ola biləcək şirkətlərin sayını məhdudlaşdırır. Hansı ki, bu da son nəticədə tələb edilən rüşvəti ödəmək qabiliyyətində olmayan və ya ödəmək istəməyən şirkətlərin kölgə iqtisadiyyatına çəkilməsinə şərait yaradır. Korrupsiya halları rəqabətin və istehsalın zəifləməsi ilə keyfiyyətsiz malların bazara daxil olmasına şərait yaradır. Rəqabət səviyyəsinin minimum olması istehlakçılara böyük zərbə vurur. Onlar aşağı texnoloji səviyyədə istehsal olunmuş və ya keyfiyyətsiz malları baha qiymətlərlə əldə edirlər.

Korrupsiya dövlət xərclərinin artımına gətirib çıxarır. O cümlədən korrupsiya dövlət investisiya layihələrinin düzgün idarəsini məhdudlaşdırır, böyük fiskal defisitlər yaradır. Xüsusilə, dövlət tərəfindən maliyyələşdirilməsi nəzərdə tutulan investisiya layihələri ilə bağlı təşkil olunan satınalmalar müəyyən rüşvət əldə etmək imkanı verir. Sifarişçilər müsabiqələrdə özlərinə yaxın şirkətləri irəli sürürlər. Faktiki belə hallar yalnız yüksək korrupsiya səviyyəsi olan ölkələrdə deyil, həmçinin korrupsiya səviyyəsi aşağı olan inkişaf etmiş dövlətlərdə də müşahidə olunur.

Korrupsiya demokratik təsisatlara zərbə vurur, iqtisadi artıma mane olur, iqtisadi əməliyyatların qarşısını alır. Korrupsiya şəraitində iqtisadi inkişaf olmur. Çünki birbaşa xarici investisiyanın qarşısı alınır, kiçik bizneslər korrupsiyaya görə tələb olunan ilkin xərcləri ödəyə bilmirlər. Korrupsiya məhsuldarlığı azaltmaqla yanaşı, innovasiyaları məhdudlaşdırır. Korrupsiyalı sistemdə fərdi sahibkarlar və şirkətlər vaxtlarının eləcə də resurslarının böyük hissəsini inkişafın yüksəldilməsinə deyil, korrupsiya istiqamətində (rüşvətlərin ödənilməsinə, korrupsiyalı orqanlarla əlaqələrin qurulmasına və sair) sərf edirlər. Korrupsiyalı sistemlərdə mülkiyyət hüquqlarını qoruyan institutların hüquqi normaları tələb edilən səviyyədə olmur.

Korrupsiya biznesin aparılması xərclərini artırır. Vəzifəli şəxslərə rüşvət ödənilməsi istiqamətində sərf edilən vaxt, eyni zamanda, pul, mürəkkəb qanun və qaydalar biznesin aparılması xərclərini artırır. Bu xərclər həmçinin istehlakçılara ötürülməklə malların qiymətlərini yüksəldir.

Məhkəmə sistemlərində mövcud olan korrupsiya halları da şirkətlərin müqavilələr üzrə öhdəliklər tələb etməsi, normal əməliyyatlar aparması kimi imkanlarını məhdudlaşdırır. Yeni imkanların yaranmasına əngəllər yaradır.

Korrupsiya kiçik müəssisələrə böyük zərbə vurur. Çünki korrupsiya ilə bağlı yüksək xərclər iri müəssisələrdən fərqli olaraq kiçik müəssisələrin fəaliyyətinə daha çox təsir edir. Ümumi olaraq kiçik müəssisələr korrupsiyadan qaçmaq üçün daha az gücə malikdirlər. Onlar yüksək rəqabətli bazarlarda çəkdikləri əlavə xərcləri isteh-

lakçılara ötürə bilmədikləri üçün davam gətirə bilmirlər. Kiçik müəssisələr bir çox iqtisadiyyatların yüksəlməsində əsas rol oynadığından bu vəziyyət iqtisadiyyatın artım səviyyəsinə ciddi zərbə vurur.

Ən nəhayət, korrupsiya özəl sektordakı iş yerlərini məhdudlaşdırır. Belə ki, korrupsiya biznesləri kölgə iqtisadiyyatına çəkməklə, bazara daxil olmaq üçün maneələr yaratmaqla, o cümlədən biznesin aparılması xərclərini artırmaqla özəl sektordakı iş yerlərini məhdudlaşdırır. Bu hallar şirkətləri inkişaf etmək və genişlənmək niyyətinədən çəkindirir.

Sonda korrupsiya dövlət gəlirlərinin tam şəkildə yığılmasına təhlükə yaradır. Yəni vergidən yayınma halları korrupsiya mövcud olan ölkələrdə daha güclü əks olunur. Vergi ödəyiciləri faktiki mənfəətlərini bəyan etməməklə vergiləri tam şəkildə ödəmirlər. Eyni zamanda, vergi ödəyiciləri vergilərin ödənilməsi əvəzinə rüşvət ödəməyə üstünlük verirlər. Bu vəziyyət vergi daxilomalarının azalmasına, dövlət fondlarının maliyyə imkanlarının zəifləməsinə gətirir.

Korrupsiyalı mühitdə birbaşa malların və ya xidmətlərin hazırlanması üçün nəzərdə tutulan resurslar daha çox rüşvətlərin ödənilməsinə yönəldilir. Bütün bunların nəticəsi olaraq, vergilər və ya lisenziya rüsumları üzrə fondların gəlirləri, hansı ki, son nəticədə dövlət büdcəsini formalaşdırır, asanlıqla hər hansı dövlət işçisinin cibinə gedir.

Korrupsiya yerli və xarici investisiyaların səviyyələrinə neqativ təsir edir. Belə ki, korrupsiya halları mövcud olan mühit biznesin aparılması üçün əlavə xərclər yaratdığından və qanunların təsirini azaltdığından sərmayəçilər belə mühitə sərmayə qoymaqdan qaçırlar. Eyni zamanda, korrupsiya yüksək dərəcədə qeyri-müəyyənlik yaratdığından sərmayəçiləri investisiya qoymaqdan çəkindirir.

Beynəlxalq təcrübədə korrupsiya

Siyasi korrupsiya bütün dünyada cəmiyyətin ən ciddi problemlərindən hesab edilir. *Berlində yaradılan* Beynəlxalq Şəffaflıq *təşkilatının global rüşvətxorluq üzrə son hesabatında bildirilir ki*, hökumət rəsmiləri tərəfindən rüşvət hər yerdə tələb olunur, lakin rüşvətxorluğun ən yüksək dərəcələri Afrika, Yeni Müstəqil Dövlətlər (Rusiya, Ukrayna, Moldova), Asiya-Sakit Okean hövzəsi ölkələri və Latin Amerikasındadır. Təşkilatın apardığı sorğular göstərir ki, dünya miqyasında korrupsiyanın ən böyük hissəsini polisə ödənişlər təşkil edir. İkinci yerdə məhkəmə orqanları gəlir. Hansı ki, biznes lisenziyaları və icazələri izləyir. Sonrakı yerləri dövlət təhsil, səhiyyə, hüquq, vergi sistemi bölüşür. Qeyd edək ki, kateqoriyalar üzrə rüşvətxorluğun dərəcəsi qlobal regionlarla dəyişir. Məsələn, polisə rüşvət hər regionda çoxdur, amma aşağıda göstəriləndiyi şəkildə fərqlənir: Afrika (47%), Yeni Müstəqil Dövlətlər (34%), Asiya-Sakit Okean (23%), Cənub-Şərqi Avropa (20%), Avropa Birliyi (3%), və Şimali Amerika (2%).

Aparılan təhlillər göstərir ki, korrupsiya ayrı-ayrı ölkələrdə müxtəlif şəkildə inkişaf etsə də, nəticə eynidir. Məsələn, Afrika ölkələrindən birində korrupsiyanın tədqiqatı zamanı korrupsiyanın etnik münafiqələri gərginləşdirdiyi, bələdiyyə və federal hökumətin səmərəliliyini məhv etdiyi, insanların iş götürülməsinə, vəzifələrdə irəliyə çəkilməsinə zərər vurduğu, “idarəçiliyin bütün səviyyələrinə hopmuş etibarsızlıq atmosferi” yaratdığı bəlli olub. Bir Asiya ölkəsində isə aparılan tədqiqat korrupsiya yolu ilə əldə edilən pulların “birbaşa və məhsuldar surətdə investisiya edilmədiyini” göstərib.

Korrupsiyanın dərin problem hesab edildiyi Nigeriyada isə korrupsiya, siyasi, bürokratik və seçki korrupsiyası, eləcə də mənim-səmə və rüşvətxorluqdan ibarətdir. Siyasi korrupsiya siyasi təsisatları, qanun-qaydaları manipulyasiya edir. Bürokratik korrupsiya dövlət idarəetməsində mövcuddur. Korrupsiyanın bu növü "küçə səviyyəsi" korrupsiyası adlandırılır və gündəlik rast gəlinir. Seçki korrupsiyasına səslerin satın alınması, seçki azadlığının alınması, vəzifə və

ya xüsusi xidmətlərin vəd edilməsi daxildir. Vəzifədə korrupsiyaya qanunvericilik səsələrinin satışı, inzibati və ya məhkəmə qərarları, vəzifəyə təyin olunma aiddir. Korrupsiyanın səviyyəsinə görə, Nigeriya Beynəlxalq Şəffaflıq Korrupsiya Qavrama İndeksində 130 yerdə sıralanır. Hansı ki bu, davamlı iqtisadi, siyasi və sosial inkişaf üçün kiçik ümidin olması deməkdir. Nigeriyada korrupsiya zəngin və yoxsullar arasındakı məsafəni əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Cəmiyyəti istiqrarsızlaşdırıb, siyasi iğtişəşlərin yaranmasına səbəb olub.

Korrupsiya yoxsulların təhsil, səhiyyə və ədliyyəyə çıxışı imkanlarını yox səviyyəsinə çatdırıb. Əhali hətta elektrik enerjisi və su ehtiyacları ilə təmin olunmayıb. Baxmayaraq, Nigeriya əsas neft ixracatçısıdır, avtomobil yanacağı da bu ölkədə bəzən nadir tapılır.

Korrupsiya səviyyəsinin ildən-ilə yüksəlməsi beynəlxalq təşkilatların Nigeriya hökumətinə təzyiqlər göstərməsini qaçılmaz edib. Hökmət, xüsusilə yuxarı vəzifəli şəxslər tərəfindən dövlət vəsaitlərinin əldə edilməsinə qarşı mübarizə tədbirlərini həyata keçirmək istiqamətində dəfələrlə təzyiqlərə məruz qalıb. Nəticədə geniş iqtisadi islahatlar proqramı vasitəsilə antikorrupsiya tədbirləri təsis edilib. Eyni zamanda korrupsiyanın dövlət sektorunun fəaliyyətinə mane olan sahələrini müəyyən etmək üçün sistemətik tədqiqatlar aparılması məqsədilə ikitərəfli yanaşma qəbul olunub. Bu gün Nigeriyada korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə bağlı çoxsaylı antikorrupsiya qurumları fəaliyyət göstərir. Hansı ki, onların bəziləri aşağıdakılardır:

İdarəetmə və antikorrupsiya islahatlarının texniki vahidi

Nigeriya Polisi

Satınalmalar Bürosu

Korrupsiya və digər hüquqpozmalara dair işlər üzrə Müstəqil Komissiya

Davranış Qaydaları Bürosu

İctimai Şikayətlər Komissiyası

Nigeriya Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü

Korporativ İşlər Komissiyası

Bu orqanların əməkdaşlığını təşviq etmək üçün Nigeriya Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramı (BMTİP) və Birləşmiş

Millətlər Təşkilatının Narkotik Maddələr və Cinayətkarlıq üzrə İdarəsi ilə birlikdə antikorrupsiya orqanlarının idarələrarası tapşırıq komandasını yaradıb. Bundan başqa, Nigeriya Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə Konvensiyası, Afrika Birliyi Korrupsiyanın Qarşısının Alınması və Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə Konvensiyası (AB Konvensiyası), Qərbi Avropa Ölkələrinin İqtisadi Şurasının (EKOVAS) Korrupsiyaya qarşı mübarizə Protokolu daxil olmaqla bir sıra beynəlxalq konvensiyalara imza atıb. Antikorrupsiya tədbirlərinə baxmayaraq, bu ölkədə korrupsiya dərinləşmiş problem olaraq qalmaqdadır.

Korrupsiyaya qarşı mübarizədə uğurlu ölkələr

Honq Konq təcrübəsi

Bəzi ölkələr – Sinqapur, Honq Konq, Portuqaliya korrupsiya hallarını əhəmiyyətli dərəcədə azalda biliblər. Bu istiqamətdə Honq Konq təcrübəsi xüsusilə maraq doğurur. Honq Konq korrupsiyaya qarşı mübarizə apara bilən və demək olar ki, tamamilə korrupsiyanı ləğv etməyi bacaran ölkə nümunəsidir. Honq Konq Beynəlxalq Şəffaflığın Korrupsiya Qavrama İndeksində 13-cü yerdə sıralanır. Halbuki keçən əsrin 50-ci illərinin sonu 60-cı illərdə Honq Konqda korrupsiya həm dövlət, həm də özəl sektorda geniş yayılmışdı. Kütlə üçün, korrupsiya açıq sirr və tanınmış həyat yolu hesab edilirdi. Onları təngə gətirəcək qədər, çox böyük problem olan korrupsiya əsasən hüquq-mühafizə orqanlarında geniş yayılmışdı. Bəzi dövlət xidmətləri pulla təklif olunurdu. Hökumət bu istiqamətdə tədbirlər görməkdə gücsüz görünürdü. Sürətli sosial və iqtisadi inkişaf prosesində Honq Konq bir neçə problemlə mübarizə edirdi. 1974-cü ildə Korrupsiyaya qarşı Müstəqil Mübarizə Kommissiyası (KQMMK) yaradıldı.

Güclü səlahiyyətlərin mövcudluğu, sağlam qanuni struktur anti-korrupsiya qurumlarının nəticə əldə etməsində mühüm rol oynadı. İctimaiyyətin dəstəyinin də bu nailiyyətdə payı oldu. KQMMK korrupsiyaya qarşı ictimai münasibətdə inqilab etdi. Onların mədəniyyətlərində tolerantlıqdan imtinaya gedən dəyişiklik yarandı. Nəticədə son illər Honq Konq beynəlxalq təhlillərdə Asiyada ən az korrupsiya olan yerlərdən biri kimi göstərilir.

Avstraliya təcrübəsi

Korrupsiyaya qarşı uğurlu mübarizənin digər nümunəsi Beynəlxalq Şəffaflıq Korrupsiya Qavrama İndeksində 8-ci yerdə sıralanan Avstraliyadır. Avstraliya geniş antikorrupsiya sisteminə malikdir. Bu ölkə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Korrupsiyaya qarşı Konvensiyasını 2003-cü ildə imzalayıb. 2005-ci ildə isə təsdiq edib. Av-

straliya konvensiyanın maddələrində sadalanan bir sıra məcburi və qeyri-məcburi tələbləri yerinə yetirib.

Avstraliyanın korrupsiyaya qarşı mübarizəyə yanaşmasını əsas dörd element təşkil edib:

- konstitusiyaya təminatları
- məsuliyyət və şəffaflıq
- korrupsiyanın cəzalandırılması
- beynəlxalq əməkdaşlıq və texniki yardım.

Avstraliyanın konstitusiyalı demokratiyası (Vestminster sistemi əsasında qurulmuş) korrupsiyaya qarşı qorunmaq üçün lazım olan nəzarət və balansını təmin edir. Sistem daxilində səlahiyyətlərin ayrılması və qanunçuluq Avstraliyanı korrupsiyadan qoruyur. Eləcə də insan hüquqlarının fundamental qorunmasını təmin edir. Avstraliya Konstitusiyasında vacib məqam səlahiyyətlərin ayrılığıdır. Konstitusiyaya əsasən üç hakimiyyət növü –qanunvericilik, icra, məhkəmə arasında bölünür. Bu fərdlərin və ya qrupların şəxsi mənfəətləri üçün xalqın iradəsinə məhəl qoymamasının, dövlətin manipulyasiya etməsinin qarşısını alır. Avstraliya Konstitusiyasının digər vacib xüsusiyyəti nəzərdə tutduğu siyasi kommunikasiyanın azadlığıdır. Bu azadlıq mətbuatın korrupsiya və rüşvətxorluğu araşdırmasına, çapına mane olan qanunların qəbulunun qarşısını alır.

Korrupsiyanın qarşısının alınmasında Avstraliyanın əsas strategiyalarından biri də dövlət məmurlarından öz hərəkətlərinə görə məsuliyyət daşmalarınının tələb olunmasıdır. Avstraliyada korrupsiyanı cəzalandıran güclü qanunvericilik rejimi, həmçinin bu qanunların icra edilməsi üçün strategiyaları var. Korrupsiyaya qarşı mübarizə yerli və xarici üsulların tərtib olunmasında kollektiv yanaşmanı tələb edir. Avstraliya Asiya-Sakit Okean regionunda korrupsiyaya qarşı mübarizə aparən ölkələrə aktiv yardım edir.

Gürcüstan təcrübəsi

Beynəlxalq "Transparency International" təşkilatı son hazırladığı korrupsiyaya qarşı mübarizə hesabatında bildirir ki, Gürcüstan kor-

rupsiyaya qarşı mübarizədə MDB dövlətləri arasında ən uğurlu nəticə əldə edən ölkələrdəndir.

Bu hesabatda əsasən, Gürcüstan dünyada 68-ci, Şərqi Avropada isə 4-cü yeri tutur. Gürcüstan keçmiş SSRİ dövlətləri olan Baltikyanı ölkələrlə yanaşı, digər MDB ölkələrini də qabaqlayıb. Qeyd edək ki, Azərbaycan həmin hesabatda 134-cü yerdədir. Qonşu ölkələrdən Rusiya 154, Ermənistan isə 123-cü sırada yer alıb.

Xatırladaq ki, Gürcüstanda uzun illər ciddi problem olan korrupsiya xüsusilə sovet dövründə bütün sferalarda oturmuş sistemə çevrilmişdi. Bu da ölkədə siyasi, iqtisadi və sosial vəziyyətin aşağı səviyyədə olmasına gətirib çıxarmışdı. Lakin 2003-cü il inqilabından sonra Gürcüstan sürətli iqtisadi və siyasi islahatlar apardı. İslahatlar iqtisadi artımı və yoxsulluğun səviyyəsinin azalması ilə nəticələndi. Ölkənin ÜDM-i iki dəfədən artıq artdı. Gürcüstan Biznes İndeksində 15-ci yerdə, İqtisadi Azadlıq İndeksində 32-ci (2005-də 93-cü yerdə olub), Korrupsiya Qavrama İndeksində isə 67-ci yerdə qərarlaşıb. (2005-ci ildə 130-cu yerdə olub).

2004-cü ildə prezident seçkilərindən sonra iqtisadi islahatlara start verildi. Hökumət iqtisadi bərpa və islahatlar üçün prioritetlərini açıqladı. Hansı ki, bu islahatlar vergi sisteminin liberallaşdırılması, tənzimlənmənin sona verilməsi, özəlləşdirmə və ictimai sektorda islahatlar daxil olmaqla korrupsiyanın azaldılması ilə nəticələndi.

Vergi islahatları

Vergilərin yığılımı hər zaman Gürcüstanda böyük problem olub. Vergi ödəyiciləri vergilərdən və vətəndaş öhdəliklərindən yayınıblar. Problemi həll etmək üçün dövlət əhəmiyyətli vergi və onların dərəcələrinin sayını azaldıb. Vergi faizləri 22-dən 7%-ə endirilib. Bütün səmərəsiz vergi və korrupsiya ilə nəticələnən vergilər ləğv olunub. Gömrük rüsumları çıxarılıb. İxrac rüsumu ləğv olunub, idxal rüsumları xeyli azaldılıb (0%-ə yaxın olaraq). Onlayn vergi bəyannamələri və ödənişləri sistemi yaradılıb.

Tənzimləməyə son

Vergi islahatlarından sonra, hökumət biznes mühitinin sürətli inkişafının yalnız vergi islahatlarından asılı olmadığını anladı. İqtisadiyyatın tənzimləməsinə son qoyulmasına qərar verdi. 2005-ci ildə işlə bağlı lisenziya və icazələr haqqında yeni qanun qəbul edildi. Ölkə, xarici əmək üçün açıq qapı siyasəti qəbul etdi. Gürcüstana giriş üçün heç bir real məhdudiyətlər tətbiq edilmir. Xüsusilə İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (İƏİT) ölkələrinin vətəndaşları üçün.

Aqressiv özəlləşdirmə

Hökumət sürətli özəlləşdirmə proqramına başladı. Bütün kommunikasiya şirkətləri və sistemləri özəlləşdirildi. Enerji istehsalı və paylanması şirkətlərinin əksəriyyəti, xəstəxanalar özəlləşdirildi. Xalq sığorta-əsaslı səhiyyənin qəbuluna başlandı.

Dövlət sektorunda islahatlar

2004-cü ildən başlayaraq, bir neçə funksiyalar aradan qaldırıldı, özəlləşdirildi, dövlət qulluqçularının sayı azaldıldı. Nazirliklərin işçiləri də 35% azaldıldı. 40 minə qədər polis işdən çıxarıldı, əvəzində işə 15 min gənc və yaxşı təlim keçmiş işçilər qəbul edildi. Yol polisi əvəzinə patrol polisi sistemi yaradıldı. Gürcüstanda korrupsiyaya qarşı sistemli mübarizənin əhəmiyyətli nəticələrində də özünü göstərmiş. İctimai islahatların nəticəsində əməkdaşları 10, bəzi hallarda isə hətta 20 dəfə artırılıb.

Hazırda Gürcüstan müxtəlif beynəlxalq antikorrupsiya təşkilatları ilə – Korrupsiyaya qarşı Dövlətlər qrupu, İqtisadi İnkişaf və Əməkdaşlıq Təşkilatı, Şərq Tərəfdaşlığı ilə fəal əməkdaşlıq edir. Beynəlxalq təşkilatlar vaxtaşırı Gürcüstanı qiymətləndirir və bu qiymətləndirmə əsasında tövsiyələr verirlər.

Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə milli strategiya

Son illər Azərbaycanda antikorrupsiya tədbirləri kimi qəbul edilən qanun və proqramlarda dövlət və yerli özünüidarə orqanları, eləcə də ictimaiyyət qarşısında mühüm vəzifələr qoyulub. Həmin sənədlər arasında şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiyanı xüsusilə qeyd etmək olar. Milli Strategiya korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Dövlət Proqramının (2004-2006-cı illər) davamı olaraq Azərbaycan Respublikasında demokratik dövlət quruculuğu və sosial-iqtisadi islahatlar çərçivəsində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçiriləcək çoxşaxəli, ardıcıl və mərhələli, uzun və qısamüddətli tədbirləri müəyyən edir. Şəffaflığın təmin edilməsi öz-özlüyündə korrupsiyanın aradan qaldırılması məqsədi daşımır. O, korrupsiyaya qarşı mübarizənin əsas vasitəsi hesab olunur. Milli Strategiya korrupsiyaya qarşı effektiv mübarizəni nəzərdə tutan tədbirləri özündə əks etdirir.

Milli Strategiya korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, vətəndaş cəmiyyətinin daha sıx əməkdaşlığa cəlb edilməsi, antikorrupsiya mədəniyyətinin artırılması, dövlət orqanlarının, o cümlədən hüquq mühafizə orqanlarının və məhkəmələrin fəaliyyətinin müasir tələblərə uyğun olaraq qurulması, iqtisadi və sosial sahədə inkişafa mane olan amillərin aradan qaldırılması üçün tədbirləri önə çəkir. Şəffaflıq təmin edildiyi təqdirdə, ictimaiyyət dövlət orqanlarının qəbul edəcəyi qərarlar haqqında daha çox məlumata malik olur, ictimai diskussiyaya şərait yaranır, dövlət orqanlarına ictimai etimad güclənir və bu orqanların hesabatlılığı və məsuliyyəti daha da artır.

Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya qanununun aliliyi, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına hörmət, informasiya azadlığının, hesabatlılığın təmin edilməsi, dövlət orqanlarının fəaliyyətinə nəzarət, korrupsiyanın qar-

sısının alınması, korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara görə məsuliyyət, düzgün idarəçilik, korrupsiyaya qarşı maarifləndirmə və əməkdaşlıq kimi prinsipləri nəzərdə tutur.

Qanunun aliliyi, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına hörmət – korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirilən tədbirlər və bununla bağlı dövlət orqanlarının vəzifə və səlahiyyətləri qanunun aliliyi, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına hörmət prinsipinə əsaslanaraq həyata keçirilir.

İnformasiya azadlığının təmin edilməsi – qanunla məhdudlaşdırılan informasiyalar istisna olmaqla, dövlət orqanları öz fəaliyyətləri barədə məlumatları ictimaiyyətə çatdırmalıdır. Dövlət orqanları şəxslərin, kütləvi informasiya vasitələrinin və vətəndaş cəmiyyəti institutlarının onların fəaliyyətləri barədə informasiya ala bilmələri üçün zəruri tədbirlər görürlər.

Hesabatlılığın təmin edilməsi – dövlət orqanları və vəzifəli şəxslərin məsuliyyətinin artırılması məqsədini daşıyır. Dövlət orqanları öz fəaliyyətləri barədə dövrü hesabatları və məlumatları ictimaiyyətə təqdim etməlidirlər.

Dövlət orqanlarının fəaliyyətinə nəzarət – bütün dövlət orqanları korrupsiyaya qarşı mübarizə məqsədilə öz tabeliklərində olan qurumlar üzərində səmərəli nəzarətin həyata keçirməsini nəzərdə tutur.

Korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara görə məsuliyyət – həmçinin korrupsiyaya şərait yaradan halların müəyyən edilməsi, təhlili, aradan qaldırılması və qabaqlayıcı tədbirlər vasitəsilə həyata keçirilməlidir.

Düzgün idarəçilik – dövlət orqanlarının fəaliyyətlərini həyata keçirmək üçün məqsədyönlü və səmərəli tədbirlər görməli və qarşılarında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün lazımı bacarıqlara və çevikliyə malik olması məqsədini daşıyır.

Korrupsiyaya qarşı maarifləndirmə və əməkdaşlıq – korrupsiyaya qarşı mübarizənin səmərəli surətdə həyata keçirilməsi üçün ictimaiyyətin maarifləndirilməsi məqsədi ilə müvafiq tədbirlərin təşkilini özündə əks etdirir. Bu zaman digər ölkələrin təcrübəsindən istifadə olunmalı, beynəlxalq təşəbbüslərdə iştirak edilməli, eləcə də

korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində fəaliyyət göstərən dövlət və qeyri-hökumət təşkilatları, özəl sektor, kütləvi informasiya vasitələri, beynəlxalq təşkilatlar və digər tərəfdaşlarla əməkdaşlıq edilməlidir.

Milli Strategiya qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının fəaliyyəti, korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində ixtisaslaşmış qurumların, hüquq mühafizə orqanlarının və məhkəmələrin fəaliyyəti, iqtisadi və sosial sahədə, maarifləndirmə, korrupsiyaya qarşı mübarizədə əməkdaşlıq kimi tədbirləri nəzərdə tutur.

Qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi – şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə bir sıra normativ hüquqi aktların, o cümlədən hüquqi şəxslərin cinayət məsuliyyətinin müəyyən edilməsi, çirkli pulların yuyulmasının qarşısının alınması, maraqlar toqquşmasının qarşısının alınması, siyasi partiyaların maliyyələşməsində şəffaflığın artırılması ilə bağlı layihələrin və Fəaliyyət Planında göstərilən digər qanunvericilik aktlarının layihələrinin hazırlanması nəzərdə tutulur.

Dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının fəaliyyəti – dövlət orqanlarının fəaliyyəti sahəsində tədbirlər həmin orqanların işinin təkmilləşdirilməsinə, onların fəaliyyətində peşəkarlığın, hesabatlılığın və şəffaflığın artırılmasına yönəlib.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində ixtisaslaşmış qurumların, hüquq mühafizə orqanlarının və məhkəmələrin fəaliyyəti – korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyanın, onun katibliyinin və işçi qruplarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, yeni resursların cəlb edilməsi nəzərdə tutulur.

İqtisadi və sosial sahədə tədbirlər – iqtisadi və sosial sahədə maliyyə nəzarəti, investisiyaların təşviqi, özəlləşdirmə, dövlət satınalmaları, audit prosesində şəffaflığın artırılması, eyni zamanda rəqabət və biznes mühitinin gücləndirilməsi üçün qanunvericilik aktlarının qəbul edilməsi və inzibati tədbirlərin görülməsi nəzərdə tutulur. Lisenziyaların və icazələrin verilməsi, vergi, gömrük, təhsil və səhiyyə sahələrində islahatlar bu tədbirlərin tərkib hissəsidir

Maarifləndirmə – korrupsiyanın mahiyyəti, səbəbləri və onun doğurduğu təhlükələr haqqında maarifləndirmə işlərinin davam etdirilməsini nəzərdə tutur. Bu məqsədlə vətəndaş cəmiyyəti institutlarının, özəl sektorun və kütləvi informasiya vasitələrinin maarifləndirmə işinə cəlb olunması qərara alınıb.

Korrupsiyaya qarşı mübarizədə əməkdaşlıq – vətəndaş cəmiyyəti institutları, kütləvi informasiya vasitələri və özəl sektor Fəaliyyət Planının icrası üzrə tərəfdaş kimi müəyyən edilirlər.

Məlumat üçün qeyd edək ki, Milli Strategiyanın icrası və icraya nəzarəti Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti və Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiya tərəfindən həyata keçirir. Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulan tədbirlərin yerinə yetirilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə hər altı aydan bir məlumat təqdim edilir.

Milli Strategiyanın icrası üzrə prioritetlərə gəlinə, Fəaliyyət Planı şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə tədbirlərin prioritetlərini müəyyən edir. Fəaliyyət Planına əsasən həmin tədbirlərin icrası üçün daha qısa müddətlər müəyyən olunub. Strategiyada göstərilən tədbirlər dövlət büdcəsindən və qanunvericiliklə qadağan edilməyən digər mənbələrdən maliyyələşir. Belə ki, hər il dövlət büdcəsinin layihəsi hazırlanarkən dövlət orqanları Fəaliyyət Planının icrası üçün zəruri maliyyə ayrılması məqsədi ilə öz təkliflərini aidiyyəti qurumlara təqdim edirlər.

Korrupsiyaya qarşı mübarizədə beynəlxalq qurumların tövsiyələri

Korrupsiya qlobal problemdir. Bütün ölkələrə təsir göstərən mürəkkəb sosial, siyasi və iqtisadi haldır. Korrupsiya ittihamlarına görə inkişaf etmiş və ya inkişaf etməkdə olan, böyük, eləcə də kiçik ölkələrdə hökumətlər dağılıb, bəzi hallarda bütün siyasi elitalar dəyişib. Son illərdə, xüsusən 1990-cı ildən başlayaraq, korrupsiya problem kimi böyük diqqət cəlb edib. Bu gün, korrupsiya ilə mübarizədə əsas üç antikorrupsiya konvensiyası var – *Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Konvensiyası*, *IƏİT Konvensiyası*, *Ətraflı Avropa Birliyi Antkorrupsiya Siyasəti*.

Birləşmiş millətlər təşkilatının korrupsiyaya qarşı mübarizə konvensiyası

Antikorrupsiya tədbirlərini daim dəstəkləyən Birləşmiş Millətlər Təşkilatı bu sahədə mübarizənin beynəlxalq və qlobal səviyyədə aparılması üçün Korrupsiyaya qarşı Konvensiya təsdiqləyib. Bu Konvensiya 31 oktyabr 2003-cü ildə BMT Baş Assambleyası tərəfindən qəbul edilərək, 2003-cü ilin dekabr ayından etibarən onu imzalamaq istəyən bütün dövlətlərə açıqdır.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyası antikorrupsiya orqanları tərəfindən antikorrupsiya islahatlarının həyata keçirilməsi, dövlət və özəl sektorlarda şəffaflığın təmin edilməsi istiqamətində istifadə edilə biləcək səmərəli alətdir.

Bu Konvensiyada aşağıdakı müddəalar əksini tapır:

- Korrupsiyanın qarşısının alınması.

1. Konvensiyada nəzərdə tutulan korrupsiya hallarının qarşısının alınması tədbirləri həm dövlət, həm də özəl sektorlara istiqamətləndirilmişdir. Konvensiya tərəfindən təklif edilən tədbirlərə antikorrupsiya orqanının yaradılması kimi qarşılınma siyasəti modeli daxil edilir. Digər qarşılınma tədbirlərinə dövlət xidmətlərində korrupsiya hallarının qarşısının alınması üçün Etik Kodeksin hazırlanması və şəffaflığın artırılması daxil edilib.

- Korrupsiyanın cinayət əməli hesab edilməsi. Konvensiya korrupsiyanın dövlətlərin daxili qanunvericilikləri ilə cinayət əməli hesab edilmədiyi halda dövlətlərdən korrupsiya əməllərinin cinayət və digər hüquqpozma halı kimi qiymətləndirilməsini tələb edir, yəni korrupsiyaya qarşı birgə effektiv mübarizə üçün dövlətlər öz qanunvericiliklərində müvafiq dəyişikliklər etməlidirlər.

- Beynəlxalq əməkdaşlıq və qarşılıqlı hüquqi yardım. Konvensiya dövlətlərdən korrupsiyaya qarşı mübarizənin bütün aspektlərində, o cümlədən qarşısının alınması, araşdırılması və cinayətlər üzrə təhqiqatların aparılması istiqamətlərində bir-birilə əməkdaşlıq etməyi tələb edir. Eyni zamanda, Konvensiya dövlətlərə cinayətkarlara ekstradisiyası və aşkar edilən cinayət hallarının digər dövlətin məhkəmə orqanlarına ötürülməsi üzrə qarşılıqlı hüquqi yardımın xüsusi formalarını müəyyən etməyi tövsiyə edir.

- Aktivlərin geri verilməsi. Aktivlərin geri qaytarılması Konvensiyanın fundamental prinsiplərindən biridir. Korrupsiya nəticəsində əldə edilən aktivlərin aşkarlanması və geri verilməsi vacib məsələdir. Bu əsasən inkişaf etməkdə olan dövlətlər üçün vacibdir, çünki bu dövlətlərdə korrupsiya səviyyəsinin yüksək olması milli sərvətlərin talan edilməsinə gətirir.

Əlavə olaraq, BMT inkişaf etməkdə olan dövlətlərə onların anti-korrupsiya proqramlarının təkmilləşdirilməsi üçün razılaşdırılmış çərçivədə dəstək göstərir. Bu dəstək əsasən texniki yardımların göstərilməsi və məlumat mübadiləsi yolu ilə aparılır. Buraya dövlətlərin antikorrupsiya strategiyalarının planlaşdırılması və inkişaf etdirilməsi, antikorrupsiya üzrə səlahiyyətli orqanların əməkdaşlarına treyninqlərin keçirilməsi daxil edilir. Eyni zamanda, BMT inkişaf edən dövlətlərə korrupsiyaya qarşı effektiv mübarizə və BMT Konvensiyasının tələblərinin səmərəli icrası üçün inkişaf etməkdə olan dövlətlərə müvafiq maliyyə yardımlarının edilməsini tövsiyə edir.

“Beynəlxalq biznes əməliyyatlarında rüşvətlə mübarizə haqqında Konvensiya”

1989-cu ildən başlayaraq ATƏT beynəlxalq rüşvət və korrupsiya ilə mübarizədə aparıcı rollardan birini oynayır. Bu mübarizə 1999-cu ildə “Beynəlxalq biznes əməliyyatlarında rüşvətlə mübarizə barədə Konvensiya” qüvvəyə mindikdən sonra daha da gücləndi. Konvensiyaya ATƏT-ə üzv olan bütün dövlətlər və o cümlədən 5 üzv olmayan dövlət – Argentina, Braziliya, Bolqarıstan, Çili və Slovakiya qoşulub. Əslində konvensiya ona qoşulmaq istəyən istənilən dövlət üçün açıqdır. Lakin dövlətlər ilkin olaraq müəyyən edilən prosedurlara əsasən ATƏT-in Beynəlxalq Biznes Əməliyyatlarında rüşvət İşçi Qrupunda iştirak etməlidirlər.

Xarici dövlətlərin vəzifəli şəxslərinə ödənilən rüşvətlərə qarşı mübarizədə prinsipial alət hesab olunan konvensiyayı imzalamazdan əvvəl qeyd edilən İşçi Qrupuna qoşulmaq üçün dövlətlər Avropa Şurası tərəfindən qəbul edilən “Beynəlxalq əməliyyatlarda rüşvətə qarşı mübarizə” və “Xarici dövlətlərin vəzifəli şəxslərinə ödənilən rüşvətin vergitutulan bazadan çıxılması imkanları” barədə tövsiyələri qəbul etməlidirlər.

Konvensiyada aşağıdakı müddəalar öz əksini tapmışdır:

(a) Konvensiya onu imzalayan dövlətlərdən onların şirkətləri tərəfindən xarici dövlətlərin vəzifəli şəxslərinə ödənilən rüşvətin cinayət əməli kimi qəbul etmələrini tələb edir.

(b) Konvensiyanı imzalayan dövlətlər, biznes təşkilatları da daxil olmaqla, hüquqi şəxslərə rüşvət ödəmələrinə görə məsuliyyətlər müəyyən etməlidirlər. Əgər Konvensiyaya qoşulan dövlətlərin qanunvericiliklərində onların hüquqi şəxsləri tərəfindən ödənilən

(c) rüşvətə və digər bu növ əməllərə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmayıbsa, bu şirkətlərin mülki qanunvericiliyə uyğun məsuliyyətə cəlb edilməsi təmin edilməlidir.

(d) Konvensiyanı imzalayan dövlətlər xarici dövlətlərin vəzifəli şəxslərinə ödənilmiş rüşvətə görə cərimələri dövlət daxilində ödənilən rüşvətlərə tətbiq edilən cərimələr səviyyəsində müəyyən etməlidirlər. Eyni zamanda, hər bir dövlət ödənilmiş rüşvətlərə görə cəza mexanizmi olaraq müsadirə prosedurlarını müəyyən etməlidir.

(e) Konvensiyada uçot tələbləri də nəzərdə tutulub. Belə ki, Konvensiyaya qoşulan hər dövlət şirkətlərin mühasibat sənədlərinin saxlanması, maliyyə hesabatlarının açılışı və uçot və audit standartları ilə bağlı prosedurların müəyyən edilməsi üçün zəruri tədbirləri həyata keçirməlidir. Bu dövlətlər mühasibat sənədlərinin məhv edilməsinə və açılmasına qarşı effektiv cərimələr müəyyən etməlidir.

(f) Konvensiya ona qoşulan dövlətlərdən ekstradisiya və cinayət və qeyri-cinayət tərkibli məlumatların qarşılıqlı mübadiləsi kimi səmərəli hüquqi yardımın təmin edilməsini tələb edir.

(g) Konvensiyanın sonuncu müddəası monitorinqi əhatə edir hansı ki, dövlətlərdən Konvensiyanın müddəalarının yerinə yetirilməsi istiqamətində mütəmadi monitorinqlərin keçirilməsini tövsiyə edir.

Əlavə olaraq, ATƏT və Avropa Şurası tərəfindən hazırlanan və 23 may 1997-ci ildə Avropa Şurası tərəfindən qəbul edilən və üzv olan dövlətlərə beynəlxalq əməliyyatlarda rüşvətə qarşı mübarizədə müəyyən istiqamətlər verən tövsiyələr aşağıdakı əsas müddəaları əhatə edir:

– üzv dövlətlərə beynəlxalq biznes əməliyyatlarında xarici dövlətlərin vəzifəli şəxslərinə ödənilən rüşvətlərin aşkarlanması, qarşısının alınması və mübarizə edilməsi üçün səmərəli tədbirlərin həyata keçirilməsi;

– hər bir üzv dövlətə aşağıdakı sahələr üzrə araşdırmalar aparmaqla özlərinin əsas hüquqi prinsipləri əsasında aşağıdakı konkret və istiqamətli addımların atılması.

Hansı ki, buraya aşağıdakı tövsiyələr aiddir:

- cinayət qanunvericiliyinin və onun tətbiqinin bu tövsiyələrə uyğun təkmilləşdirilməsi və xarici dövlətlərin vəzifəli şəxslərinə ödənilən rüşvətin cinayət qanunvericiliyinə cinayət əməli kimi daxil edilməsi;

- ödənilən rüşvətlərin dolayı dəstəklənməsinin qarşısının alınması məqsədilə vergi qanunvericiliyində və qaydalarda ödənilən rüşvətlərin vergitutulan gəlirdən çıxılmaması və qeyri-qanuni əməl hesab edilməsi ilə bağlı aydın müddəaların əlavə edilməsi;

- aşağıdakı tələblərə müvafiq adekvat mühasibat uçotu sisteminin və daxili və xarici auditlərə dair zəruri qanunvericiliklərin təmin edilməsi üçün tədbirlərin görülməsi:

- 1) üzv dövlətlərə şirkətlərindən onlar tərəfindən xərclənən və əldə edilən pul məbləğlərinin adekvat uçotunun aparmalarını, xərclərin və gəlirlərin mənbələrinin aydın göstərilməsini tələb etməlidirlər;

- 2) üzv dövlətlər şirkətlərindən onların maliyyə hesabatlarının tam açıqlanmasını tələb etməlidirlər;

- 3) üzv dövlətlər mühasibat uçotunun ləğv edilməsi, saxtalaşdırılması və dələduzluq əməlləri ilə bağlı adekvat sanksiyalar tətbiq etməlidirlər;

- 4) üzv dövlətlər şirkətlərdə xarici auditin keçirilməsini tələb etməlidirlər;

- 5) üzv dövlət xarici auditorlarda şirkətdə aşkarlanan hər hansı rüşvət ödənilməsi əməli ilə bağlı səlahiyyətli orqanları məlumatlandırmağı tələb etməlidir;

- 6) üzv dövlətlər şirkətlərdən daxili audit mexanizmlərinin tətbiq edilməsini, mütəmadi olaraq keçirilməsi və audit nəticəsində hazır-

lanan hesabatların səlahiyyətli orqanlara təqdim edilməsini tələb etməlidir;

7) üzv dövlətlər Ümumdünya Ticarət Təşkilatının (WTO) dövlət təchizatlarında şəffaflyq razılaşmasına əməl edilməsini dəstəkləməlidirlər;

8) üzv dövlətlərin səlahiyyətli orqanları qeyri-qanuni əməllərin qarşısının alınması məqsədilə digər dövlətlərin səlahiyyətli orqanları və beynəlxalq təşkilatlarla və qeyri- hökumət təşkilatları ilə səmərəli əməkdaşlyq etməlidirlər.

Qeyd etmək vacibdir ki, bu Konvensiyaya qoşulan dövlətlər Konvensiyada nəzərdə tutulan öhdəlikləri və Avropa Şurası tərəfindən irəli sürülən tövsiyələri yerinə yetirərək xarici dövlətlərin xarici vəzifəli şəxslərinə ödənilən rüşvəti cinayət əməli hesab edərək, vergi qanunvericiliklərinə əlavə və dəyişiklik etməklə, belə ödənişlərin vergitutulan gəlirdən çıxılmasını qadağan ediblər. Belə ki, Konvensiyaya qoşulmazdan əvvəl bir sıra dövlətlərin şirkətləri xarici dövlətlərin xarici vəzifəli şəxslərinə ödənilən rüşvətin vergitutulan gəlirdən çıxmaq hüququna malikdilər. Məsələn, Avstriya 1998-ci ildə, Belçika və Danimarka 1999-cu ildə, Avstraliya və Fransa 2000-ci ildə vergi qanunvericiliklərinə müvafiq əlavə və dəyişikliklər etməklə bu halların qarşısının alınması istiqamətində müddəalar qəbul edib.

Yeri gəlmişkən, BMT Konvensiyasından fərqli olaraq ATƏT konvensiyası rüşvət vədi və vəsatəti daxil olmaqla, özəl sektorda rüşvətخورluğun qarşısının alınması və cəzalandırılmasını irəli sürmür.

Avropa Birliyi Antikorrupsiya Siyasəti

Dövlətlərin antikorrupsiya siyasətləri Avropa İttifaqına daxil olma prosesinin ayrılmaz hissəsidir. Avropa İttifaqı korrupsiyanın qarşısının alınması üçün namizəd dövlətlərdən aşağıdakı əsas tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edir:

- Namizəd dövlətlər antikorrupsiya proqramları qəbul etməlidirlər, proqramlardan irəli gələn öhdəlikləri aydın müəyyən etməlidirlər və müəyyən edilmiş öhdəliklər üzrə islahatlar aparmalıdırlar.

Proqram üzrə müəyyən edilən öhdəliklərin icrasına dair mütəmadi monitorinqlər həyata keçirilməlidirlər.

- Konkret antikorrupsiya standartları qəbul etməlidirlər, o cümlədən üzv dövlətlərin bu sahədə olan ən yaxşı təcrübələrini qəbul etməlidirlər.

- Müstəqil orqanlar, o cümlədən vətəndaş cəmiyyətləri tərəfindən şəffaf monitorinqlərin həyata keçirilməsi.

- Dövlət strukturlarının idarəçiliyində şəffaflığın təmin edilməsi.

- Avropa İttifaqının tələblərinə uyğun beynəlxalq əməkdaşlıq və hüquqi inzibati yardımın təşkil edilməsi.

Qeyd edilən tələblərin həyata keçirilməsi Aİ-yə daxil olmaq üçün əsas şərtlər hesab edilir. Aİ namizəd dövlətlərdə monitorinqlər apararaq onların antikorrupsiya siyasətlərinin Aİ tələblərinə uyğunlaşdırılması üzrə prosesləri nəzərdən keçirirlər. Bu monitorinqlər nəticəsində Aİ-nin “Aİ daxilolma prosesi üzrə monitorinq: Korrupsiya və Antikorrupsiya Siyasəti” hesabatını dərc edir və üzv dövlətlər arasında müzakirəyə çıxarır.

Belə ki, 2005-ci ildə Avropa Komissiyası Avropa Şurasına Aİ daxil olmaqda olan iki namizəd dövlətdə, Rumıniya və Bolqarıstanda, korrupsiya halları üzrə monitorinq və təhlillərin keçirilməsi təklifini vermişdir. Keçirilən təhlil üzrə Avropa Komissiyasının geniş Monitorinq hesabatında “Korrupsiyanın Bolqarıstan və Rumıniyada ciddi problem olaraq qalmaqdadır. Bu dövlətlər korrupsiyaya qarşı səmərəli mübarizənin aparılması üçün səylərini artırmalıdırlar” sözləri öz əksini tapmışdır. Hesabatda Bolqarıstan və Rumıniyadan antikorrupsiya siyasətlərini yenidən gözdən keçirməklə, zəruri tədbirlərin görülməsi tələb edilmişdir.

Hesabatda öz əksini tapan tələblərin icrası istiqamətində Rumıniya tərəfindən aşağıdakı tədbirlər görülmüşdür:

- Aİ-nin tələblərinə uyğun Milli Antikorrupsiya İdarəsi yaradılmışdır. İdarənin əməkdaşlarına digər üzv dövlətlərin ekspertləri tərəfindən treyninqlər keçirilmiş və idarə Aİ üzv dövlətlərinin təcrübələrinə uyğun zəruri avadanlıqlarla təchiz edilmişdir.

- Antikorrupsiya qanununun qəbul edilməsinə baxmayaraq orada “Maraqların toqquşması” müddəası nəzərdə tutulmamışdır və maraqların toqquşması üzrə monitorinqlərin həyata keçirilməsi orqanı mövcud deyil idi. Bununla bağlı, “Maraqların toqquşması haqqında Qanun” qəbul edilmişdir və onun icrası Milli Antikorrupsiya İdarəsinə tapşırılmışdır.

- Əlavə olaraq, Daxili İşlər Nazirliyinin tərkibində Baş Anti-korrupsiya Direktoratı yaradılmış və digər dövlət strukturlarında korrupsiya hallarının araşdırılması üzrə səlahiyyətləndirilən daxili nəzarət strukturların yaradılması üzrə işlər sürətləndirilmişdir.

Bolqarıstan isə tələblərin həyata keçirilməsi məqsədilə aşağıdakı tədbirləri görmüşdür:

- Tam yeni olan “Korrupsiyanın qarşısının alınması və bu sahədə mübarizə və Şəffaf Hökumət üzrə Strategiya” qəbul edilmişdir. Burada dövlət orqanlarının üzərinə aydın tələblər qoyulmuş və bu orqanlardan bir-biri ilə əməkdaşlıq etmələri tələb edilmişdir.

- Korrupsiya hallarının monitorinqi və qiymətləndirilməsi köhnə və yeni strategiyalarda fərqli olaraq yeni strategiyada vətəndaşlar cəmiyyətlərinə monitorinqlərin aparılması imkanları təqdim edilmişdir.

- Dövlət orqanlarında nəzarət funksiyaları həyata keçirən strukturlar yaradılmışdır.

Avropa Şurasının korrupsiya əleyhinə birləşmiş ölkələr qrupu (QREKO) antikorrupsiya sənədi kimi mühüm hesab edilir. Avropa Şurasının korrupsiya əleyhinə birləşmiş ölkələr qrupu (QREKO) 18.11.2010 tarixində Azərbaycan üzrə üçüncü qiymətləndirmə hesabatını açıqlayıb. Hesabatda korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə bağlı qanunvericilikdə boşluqların, eləcə də partiyaların maliyyələşməsində ciddi problemlərin olduğu göstərilib. Xatırladaq ki, Azərbaycan QREKO-ya 1 iyun 2004-cü ildə qoşulub. QREKO-nun məqsədi üzv ölkələrin antikorrupsiya standartlarının vəziyyətinin monitorinqidir. QREKO korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə əlaqədar aşağıdakı tövsiyələri irəli sürüb:

- korrupsiyanın dövlət xidmətinin bütün kateqoriyalarına aid edilməsinə dair hüquqi (qanunverici) tədbirlər görülsün. Bura dövlət

qulluğu haqqında qanunvericilikdə nəzərdə tutulan idarəetmə, təşkilati, funksiya daşıyan bütün dövlət qulluqçuları aid edilsin

- Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə Haqqında Cinayət Hüququnda nəzərdə tutulduğu qaydada xarici ictimai nümayəndələrin və rəsmilərin aktiv korrupsiya fəaliyyəti araşdırılsın

- Yerli və xarici məhkəmə iclasçıları və arbitratorlar üzrə aktiv və ya passiv rüşvətin verilməsi ilə əlaqədar məsələlər Korrupsiyaya Qarşı Cinayət Hüququ Konvensiyasına əlavə olunan protokola əsaslanaraq araşdırılsın və bu hüquqi alət Azərbaycan hökuməti tərəfindən imzalsın və ya təsdiq (ratifikasiya) olunsun

- Cinayət Məcəlləsində özəl sektorda korrupsiya hallarını nəzərdə tutan müddəaların daxil olunması və bu qanunvericiliyin təmin edilməsi. (Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə Haqqında Cinayət Hüququ Konvensiyasının 7-ci və 8-ci bölməsində nəzərdə tutulduğuna görə bu müddəalar özəl sektorda olan müəssisələrdə işləyən və onları idarə edən bütün şəxslərə aid edilir.)

- Korrupsiyanın mövcudluğu haqqında hüquq-mühafizə orqanlarına məruzə edən təqsirkarların cəzalardan azad edilməsi ilə əlaqədar məsələlərə yenidən baxılsın və təhlil olunsun

- Xaricdə korrupsiya və ticarət təsiri sahəsində törədilmiş qanun pozuntuları ilə bağlı ikili cinayət barədə tələb aradan qaldırılsın

Nəticələr

Əslində korrupsiyaya qarşı mübarizənin səmərəliliyi vətəndaş fəallığının artırılmasındadır. Dövlətlərin korrupsiyaya qarşı mübarizəsi vətəndaşların bu sahədə fəal iştirak edəcəyi halda effektiv nəticə verir. Yəni vətəndaş dövlətdən tələb etməlidir. Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizədə adətən inzibati metodlardan istifadə edilir. Bir sıra hallarda inzibati metodların qısa müddəti əhatə etməsi, eyni zamanda həmin metodların heç də bütün məmurları və ya qərarvericiləri əhatə etməməsi inzibati islahatların əhəmiyyətini azaldır. İnzibati metodlar keçmiş sovet respublikalarında ən çox istifadə edilən metodlardan biridir.

Korrupsiyanın əsas səbəblərindən biri kimi sosial səbəblər xarakterizə olunur. Güman edilir ki, nəinki Azərbaycanda, eləcə də digər inkişaf etməkdə olan ölkələrdə məmurların korrupsiya və rüşvət hallarında iştirak etməsi birbaşa onların rəsmi gəlirlərinin aşağı olması ilə bağlıdır. İnkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, korrupsiyaya qarşı mübarizədə elektron islahatlar korrupsiyaya qarşı mübarizənin aparılmasında istifadə edilən ən səmərəli metoddur.

Təkliflər Paketi

Azərbaycan Respublikasında korrupsiyaya qarşı mübarizənin səmərəliliyinin artırılması məqsədi ilə aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədəuyğun hesab edilir.

Struktur İslahatları

I. Dövlət strukturlarında korrupsiya hallarının araşdırılması üzrə səlahiyyətləndirilən daxili nəzarət strukturlarının yaradılması üzrə işlər sürətləndirilməlidir;

II. Struktur islahatları iqtisadi idarəetmənin müxtəlif sektorlarını əhatə etməlidir;

III. Sahibkarlıq subyektləri və əhali ilə daha çox işləyən nazirliklərdə Müşahidə Şuraları yaradılmalıdır. Həmin şuraların tərkibinə yalnız dövlət qurumlarının deyil, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının nümayəndələri daxil edilməlidir;

IV. İdxal-ixrac əməliyyatları üzrə Əlavə Dəyər Vergisi üzrə ödənişlərin Dövlət Gömrük Komitəsi tərəfindən alınması ləğv edilməli və bu iş Vergilər Nazirliyinə həvalə edilməlidir;

V. Xarici ticarət əlaqələrində korrupsiya səviyyəsinin azaldılması məqsədilə Azərbaycanın Dünya Ticarət Təşkilatına üzvlüyü prosesi sürətləndirilməlidir;

İnzibati islahatlar

I. Korrupsiyaya qarşı mübarizənin səmərəli aparılması məqsədilə inzibati islahatlar gücləndirilməli, islahatlar bütün dövlət qurumlarını əhatə etməli, diskriminasiyasız korrupsiyada adı hallanan bütün şəxslərə aid edilməlidir;

II. “Maraqların toqquşması haqqında Qanun” qəbul edilməlidir – Antikorrupsiya qanununun qəbul edilməsinə baxmayaraq orada “Maraqların toqquşması” müddəası nəzərdə tutulmayıb. Maraqların toqquşması üzrə monitorinqlərin həyata keçirilməsi orqanı mövcud deyil idi;

III. Dövlət satınalmalarında korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi üçün həm qanunvericilik sahəsində, həm də nəzarətin gücləndirilməsi istiqamətində fəaliyyətlər gücləndirilməlidir;

IV. İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin tərkibindəki Antiinhisar Departamenti nazirlikdən ayrılaraq Rəqabətin Müdafiəsi Agentliyi yaradılmalıdır. Agentliyə bazara müdaxilə, inhisar hallarının qarşısının alınması üçün ciddi səlahiyyətlər verilməlidir – MDB-nin əksər ölkələrində Rəqabətin Müdafiəsi Agentliyi fəaliyyət göstərir;

V. Dövlət şirkətlərinin audit yoxlamaları beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmalıdır – Şəffaflığın Gücləndirilməsi və Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə Milli Strategiyasında beynəlxalq standartların tətbiq edilməsi bu sahədə vacib elementlərdən biri kimi hesab edilir;

VI. Vergi Məcəlləsi üzrə risk təhlili aparılmalıdır – Müstəqil və tanınmış xarici şirkət tərəfindən həyata keçirilməsi tövsiyə edilən bu təhlil məəcəllənin korrupsiya üçün hansı imkanlar yaratdığını müəyyənləşdirə bilər;

VIII. Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya və onun həyata keçirilməsi ilə bağlı 2007-2011-ci illər üçün Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsinə nəzarət gücləndirilməlidir.

Maliyyə islahatları

Maliyyə Monitorinqi Xidməti tərəfindən xüsusi nəzarət ediləcək məbləğ həm iqtisadi, həm də hüquqi baxımdan əsaslandırılmalıdır. Bu hədd kiçik və orta sahibkarların fəaliyyətinə müdaxilələrin yaranmasına imkən verməməlidir. Həmin hədd “Vergi Məcəlləsində” sadələşdirilmiş vergi dövryyəsi üçün müəyyənləşdirilən limitlərə uyğunlaşdırılmalıdır;

I. Korrupsiya hallarına yol verməmək üçün Maliyyə Monitorinqi Xidmətinin əməkdaşları üçün təlimlər keçirilməlidir. Bu təlimlər yeni formalaşan qurumun əməkdaşlarının bilik və bacarıqlarının artırılmasına gətirib çıxarır;

II. Dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitin audit yoxlamasından keçməyən bələdiyyələrin büdcəsinə köçürülməməsi istiqamətində yeni qaydalar müəyyənləşdirilməlidir;

Lisensiyaların məbləği azaldılmalıdır – Lisenziya məbləğlərinin yüksək olması iş adamlarının lisenziya almadan kölgə iqtisadiyyatında işləməsinə gətirib çıxarır;

III. Nağdsız hesablaşmalardan istifadə genişləndirilməlidir;

IV. Dövlət qurumlarında nağd ödəmələr qadağan edilməlidir. Vətəndaşlar, sahibkarlar ödəmələri yalnız bank vasitəsilə etməlidirlər;

V. Kommersiya qurumlarında, satış məntəqələrində nağdsız hesablaşmaların aparılması məqsədilə Mərkəzi Bank və digər adıyyəti dövlət qurumları stimullaşdırıcı tədbirlər həyata keçirməlidir;

VI. Bankların kredit vermək mexanizmi sadələşdirilməlidir – Kommersiya banklarının əksəriyyətində rüşvət və “şapka” adlandırılan korrupsiya hallarına rast gəlinir. Bu da alınan kreditlərin xərcinin artmasına, son nəticədə korrupsiyanın real iqtisadiyyata mənfi təsir göstərməsinə gətirib çıxarır;

İctimai struktur islahatları

I. Korrupsiyaya qarşı mübarizədə vətəndaş cəmiyyətinin rolu artırılmalıdır;

II. Dövlət qurumlarının vətəndaş cəmiyyəti qarşısında hesabatlılığı gücləndirilməlidir;

III. Antikorrupsiya tədbirlərində vətəndaş cəmiyyətinin iştirakı təmin edilməlidir;

IV. Korrupsiya ilə mübarizə aparan dövlət orqanları üzərində vətəndaş nəzarəti artırılmalıdır – Digər ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, korrupsiyaya qarşı mübarizə üsulları arasında ictimai nəzarət, vətəndaş cəmiyyətinin aktivliyi əhəmiyyətli rol oynayır. Hakimiyyət orqanları korrupsiyanı doğuran səbəblərə, onun nəticələrinə qarşı mübarizədə geniş miqyaslı ictimai dəstək ala bilməsə istənilən nəticəni əldə etmək mümkün olmayacaq;

V. Korrupsiyaya qarşı mübarizənin güclənməsinə müsbət təsir göstərmək üçün dövlət satınalmalarında vətəndaş cəmiyyəti institutlarının rolu artırılmalıdır – Faktiki olaraq hazırda dövlət satınalmaları qapalı keçirilir, bu da korrupsiyaya şərait yaradır;

E-islahatlar

I. Korrupsiyaya qarşı mübarizədə elektron hökumətin elementlərindən istifadə edilməlidir;

II. Elektron hökumətin elementlərindən yalnız biznesdə deyil, dövlət qurumlarının fəaliyyətlərində istifadə olunmalıdır;

III. Dövlət qurumlarının fəaliyyətində, hesabatların təqdim edilməsində, məlumatların ötürülməsində elektron hökumətin elementlərindən istifadə edilməlidir. Vətəndaşlar bu tip prosedurları dövlət qurumlarına müraciət edərək deyil, onlayn, yəni elektron prosedurlar formasında həyata keçirməlidirlər;

IV. Mülkiyyət dəyişiklikləri ilə əlaqədar özəlləşmə hərraclarının qeydiyyatı elektronlaşmalıdır;

V. Vətəndaşların sərbəst şəkildə hərraclarda qeydiyyatdan keçmələri təmin edilməlidir;

VI. Hərraclar növbəti mərhələdə on-line sistemindən istifadə edilə bilər.

Bu həm özəlləşdirmə hərraclarında rəqabətli mühitin yaranmasına imkan verəcək, həm də prosesin şəffaf olmasına özəlləşmə hərraclarının, investisiya müsabiqələrinin nəticələrinin əvvəlcədən müəyyənləşdirilməsinə imkan verə bilər.

VII. Arayışlar və tələbnamələr elektronlaşdırılmalıdır – İnkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrdə vətəndaşların kommunal xidmətlərə borcu, yaşayış yerləri ilə bağlı arayışlar elektronlaşdırılıb. Vətəndaşlar heç bir dövlət qurumuna müraciət etmədən arayışları çap edirlər;

VIII. Vergilər Nazirliyi tərəfindən «Elektron audit» sisteminin tətbiqi həyata keçirilməlidir – Bu sistemin reallaşdırılması audit işində şəffaflığın artmasına və audit proseslərinin asanlaşdırılmasına səbəb ola bilər;

IX. Elektron ticarətin inkişafı üçün bu sahə ƏDV-dən azad edilməlidir – Bu elektron ticarətin inkişafına yardım göstərməklə yanaşı e-ticarətin daha da leqallaşdırılmasına səbəb ola bilər;

X. Bir sıra Avropa ölkələrində olduğu kimi rüblük bəyannamələr illik hesabatla əvəz edilməlidir. Bu vergi müfəttişləri ilə sahibkarların birbaşa ünsiyyətinin azalmasına səbəb ola bilər;

I. Sosial islahatlar

II. Korrupsiyaya qarşı mübarizənin effektiv və davamlı olması, korrupsiya halları yaranan amillərin aradan qaldırılması üçün qərarvericilərin sosial müdafiəsi gücləndirilməlidir;

III. Korrupsiyaya qarşı islahatlar çərçivəsində məmurların əməkhaqları artırılmalıdır. Dövlət qurumlarında, agentliklərində çalışan və vətəndaşlarla daha çox işləyən məmurların əməkhaqlarının artırılması və sosial müdafiəsinin yaxşılaşdırılması tədbirləri həyata keçirilməlidir;

IV. Bir sıra inkişaf etməkdə olan ölkələrdə olduğu kimi, məmurlara müəyyən sosial güzəştlərin verilməsi tətbiq edilməlidir. Qonşu Türkiyədə olduğu kimi məmurlar müəyyən sosial güzəştlərə – xüsusilə nəqliyyat və kommunal xidmətlərlə bağlı müəyyən güzəştlərə malik olmalı, sosial güzəşt almaq baxımından məmurlar kateqoriyalara bölünməlidir. Yalnız 1-ci kateqoriya üzrə fəaliyyət göstərən məmurlara həmin güzəştlərin tətbiq edilməsi məqsədəuyğundur;

V. Korrupsiyaya qarşı mübarizədə sosial islahatların aparılması, gücləndirilməsi üçün dövlət qurumlarının tərkibində struktur islahatları aparılmalıdır. Şişirdilmiş ştatlar ləğv edilməlidir. Nazirlik və komitələrin strukturunda bir-birini təkrarlayan idarə və komitələr ləğv olunmalıdır. Bu həm də vəsaitlərə qənaət edilməsi baxımından əlverişli olmaqla yanaşı, həm də əməkhaqlarının artırılması baxımından əlavə maliyyə bazasının yaranmasına imkan verir.

Əlavələr

Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya ilə bağlı regionlarda maarifləndirmə və məlumatlandırmanın təşkili

Gəncədə tədbir

İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi (İSİM) “**Korrupsiyasız Azərbaycan; regionlarda maarifləndirmə və məlumatlandırma kampaniyası**” layihəsi çərçivəsində Milli Strategiya ilə bağlı maarifləndirmə aparıb. Gəncə şəhərində keçirilən təlim dövlət (icra strukturları, məhkəmələr, yerli vergi orqanları) və yerli özünüidarə orqanlarının, ictimaiyyət nümayəndələrinin maarifləndirilməsi, məlumatlandırılması məqsədi daşıyıb. Tədbirdə mərkəz Milli Strategiya, bununla əlaqədar 2007-2011-ci illər üçün nəzərdə tutulan Fəaliyyət Planı ilə bağlı geniş təqdimat edilib. Bu istiqamətdə iştirakçıları maraqlandıran suallar cavablandırılmaqla yanaşı, yerli təşkilatların korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində təklifləri dinlənilib. İSİM rəhbəri Vüqar Bayramov bildirib ki, layihənin əsas məqsədi yalnız Bakıda deyil, eyni zamanda regionlarda da korrupsiyaya qarşı mübarizənin sürətləndirilməsi, əhalinin maarifləndirilməsi, eləcə də onların şikayətlərinə vaxtında və düzgün baxılması məqsədilə yardımların göstərilməsidir. Məlum olub ki, layihə həmçinin dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının fəaliyyətlərinin təkmilləşməsinə, fəaliyyətlərinin daha səmərəli surətdə təhlil edilməsinə, qiymətləndirilməsinə xidmət edir: “İSİM-in araşdırmaları göstərir ki, korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya ilə bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin aşağı olması bu hüquqi sənəddən irəli gələn tələblərin reallaşmasını ləngidir. Xüsusilə regionlarda məlumatlılıq səviyyəsinin aşağı olması səbəbindən baş verən kiçik bir korrupsiya halı belə qanunun aliliyinin bərqərar olması, yoxsulluğun aradan qaldırılması, iş yerlərinin açılması kimi çox mühüm proseslərin ləngiməsini şərtləndirir.

Dünya ölkələrinin təcrübəsi korrupsiyaya qarşı mübarizə üsulları arasında ictimai nəzarət, vətəndaş cəmiyyətinin aktivliyi əhəmiyyətli rol oynayır. Hakimiyyət orqanları korrupsiyanı doğuran səbəblərə, onun nəticələrinə qarşı mübarizədə geniş miqyaslı ictimai dəstək almadıqda istənilən nəticəni əldə etmək mümkün olmur. Məqsədlərdən biri də Milli Strategiyadan irəli gələn tələbə uyğun olaraq ictimaiyyəti məlumatlandırmaq, onların hüquqi maarifləndirilməsini artırmaqla yanaşı, korrupsiyaya qarşı mübarizədə fəallığına nail olmaqdır”.

Media kampaniyası

Layihə çərçivəsində media kampaniyası aparılıb. Bu məqsədlə “Sia” informasiya Agentliyinin əməkdaşı – Elçin Bayramlı, “Ekspress” qəzetinin əməkdaşı – Bəkir Məmmədov, “Azadlıq” qəzetinin əməkdaşı – Cavid Hətəmovla müqavilə imzalanıb. Layihənin davam etdiyi müddətdə aşağıdakı KİV-lərdə maarifləndirmə kampaniyası aparılıb;

“Ekspress” – “Bələdiyyələr niyə hesabat vermir”

“Azadlıq” – “Açıq məhkəmə, şəffaf proses”

“Sia” – “Bələdiyyələrdə kadr seçimi”

Aznews.az – Korrupsiyasız Azərbaycan üçün hansı işlər görülür? – ARAŞDIRMA

Gəncə şəhərində təşkil olunan tədbir regional, eləcə də mərkəzdə fəaliyyət göstərən kütləvi informasiya vasitələri tərəfindən işıqlandırılıb. Hansı ki, onlar aşağıdakılardır;

Cəncə Media Mərkəzi – “Gəncədə antikorrupsiya konfransı keçirildi”

Kepez TV – “Hakimiyyət orqanları korrupsiyaya qarşı mübarizədə ictimai dəstək almadıqda istənilən nəticəni əldə edə bilmir”

Anspress.com – “Korrupsiyasız Azərbaycan: regionlarda maarifləndirmə və məlumatlandırma kampaniyası”

Deyerler.org – Əhali arasında məlumatsızlıq korrupsiya yaradan əsas səbəblərdəndir”

Fakt xəbər internet qəzeti – “Məlumatsızlıq korupsianın əsas səbəblərindəndir”

“525-ci qəzet” – Əhali arasında məlumatsızlıq korupsiya yaradan əsas səbəblərdəndir

“Mərkəz” informasiya agentliyi – “Gəncədə antikorrupsiya konfransı keçirildi”

AzərTac – “Gəncədə korupsiyaya qarşı mübarizə tədbirlərinə həsr edilmiş konfrans keçirilmişdir”

Məqalələr

Bələdiyyələrdə kadr seçimi

Cəmiyyət

Rövşən Ağayev: “Kadrları saxlamaq və inkişaf etdirmək üçün bələdiyyələrin zəruri maliyyəsi olmadığından bu sektorda kadr çatışmazlığı mövcuddur”

Hafiz Əliyev: “Bələdiyyələrlə İş Mərkəzi Strategiyada üzərinə düşən vəzifəni yerinə yetirib”

Şəffaflığın artırılması və korupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya və onun həyata keçirilməsi ilə bağlı 2007-2011-ci illər üçün Fəaliyyət Planında bələdiyyələrin aparatlarında qulluğa qəbulun müsabiqə və şəffaflıq əsasında həyata keçirilməsinin təmin edilməsi tələbi qoyulub.

Yerli özünüidarə orqanlarının səmərəli fəaliyyətinin başlıca şərtlərindən biri onların kadr potensialıdır. Yerli əhəmiyyətli məsələlər üzrə effektiv və çevik qərarların qəbulu və onların keyfiyyətli icrası bələdiyyə kadrlarının peşə hazırlığının səviyyəsindən çox asılıdır. Hazırda Azərbaycanın bələdiyyə sistemində 15 mindən artıq seçkilə üzv və bundan bir qədər çox bələdiyyə qulluqçusu çalışır.

Araşdırmalar göstərir ki, bələdiyyələrin mövcud kadr potensialı yerli özünüidarənin səmərəli təşkilini təmin etmək iqtidarında deyil. Bu, ilk növbədə bələdiyyə seçkilərinin tam azad və ədalətli keçirilməməsindən irəli gəlirsə, digər tərəfdən qanunvericilikdən qaynaqlanır. Çünki “Bələdiyyə qulluğu haqqında” qanun bələdiyyə qulluğuna qəbul üçün konkret vəzifələr üzrə peşə-ixtisas tələbləri müəyyənləşdirmir və işə qəbul üçün müsabiqə şərtlərini nəzərdə tutmur.

Əvəzində işə qəbula fərqli yanaşma təklif edilir. Qanunun beşinci maddəsində göstərilir ki, yerli əhaliyə xidmət, iqtisadi və sosial inkişaf proqramlarını həyata keçirmək üçün yaradılan icra strukturlarının rəhbərləri bələdiyyə qərarı ilə sədr tərəfindən, digər işçilər isə birbaşa sədr tərəfindən təyin olunur.

Beləliklə, qanun bələdiyyə icra orqanlarının peşəkar kadrlar hesabına formalaşmasına hüquqi zəmin yaratmır və belə meyar-sızlıq nəticəsində qeyri-peşəkar, təsadüfi fərdlərin qulluğa qəbulu hüquqi cəhətdən asanlaşır.

“Ölkədə bələdiyyə qulluğunun cəlbediciliyi çox aşağı səviyyədədir”

Bələdiyyələr üzrə ekspert Rövşən Ağayev deyir ki, birləşmə prosesinin aparılmasına baxmayaraq bələdiyyələrin ölçülərinin bir çox hallarda hələ də kiçik olması və maliyyə imkanlarının zəifliyi də kadr potensialının inkişafına mane olan amillərdəndir: “Bu amillərin nəticəsi olaraq yerli özünüidarəetmə orqanlarında komissiyalar tam formalaşmır. Kadrları saxlamaq və inkişaf etdirmək üçün bələdiyyələrin zəruri maliyyəsi olmadığından bu sektorda kadr çatışmazlığı mövcuddur. Bütün bunların nəticəsi olaraq ölkədə bələdiyyə qulluğunun cəlbediciliyi çox aşağı səviyyədədir”.

Onun qənaətinə görə, bələdiyyələrin kadr potensialının zəif olmasını şərtləndirən digər bir amil bələdiyyə kadrlarının hazırlığı, yenidən hazırlığı və ixtisaslarının artırılması sisteminin olmamasıdır: “Doğrudur, ötən dövr ərzində bələdiyyə kadrlarının hazırlığı, yenidən hazırlığı və ixtisaslarının artırılması istiqamətində müəyyən işlər görülmüşdür. Lakin bu işlər bələdiyyə idarəetməsinin təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş əhəmiyyətli addımlar kimi qiymətləndirilə bilməz.

Azərbaycanda yerli özünüidarə kadrlarının hazırlanması Dövlət İdarəçilik Akademiyası, Dövlət İqtisad Universiteti, Bakı Biznes Universiteti, Qafqaz Universiteti, Azərbaycan Beynəlxalq Universiteti, Naxçıvan Dövlət Universiteti və Gəncə Dövlət Universitetində həyata keçirilir. 2009-cu ildə bu ali məktəblərdə “Dövlət və

bələdiyyə idarəetməsi” ixtisasına qəbul planı 150 nəfərə yaxın olub. 2010-cu ildə bu göstərici üzrə əhəmiyyətli dəyişiklik baş verməyib.

Uyğun tədris proqramlarının və planlarının işlənilib hazırlanmaması, tədrisdə yeni təlim metodlarından və texnologiyalarından yetərincə istifadə edilməməsi bələdiyyə orqanları üçün kadr hazırlığı sisteminin olmamasından irəli gəlir. Bələdiyyələrin kadr ehtiyacları (ümumilikdə bələdiyyə qulluğunda 15 mindən çox işçi çalışır) nöqteyi-nəzərdən kadr hazırlığının miqyası olduqca məhduddur. Xüsusilə də Azərbaycanda peşə yönümü sistemi inkişaf etmədiyindən orta məktəbin yuxarı sinif şagirdlərinin bələdiyyə ixtisaslarına yönləndirilməsi problem olaraq qalır”.

Ağayev deyir ki, bələdiyyə kadrlarının yenidən hazırlığı və ixtisaslarının artırılması sahəsində də systemsizlik mövcuddur: “Bu systemsizliyin əsasını “Bələdiyyə qulluğu haqqında” qanun qoyub. Belə ki, qanunun 6-cı maddəsinə görə ixtisas dərəcəsinə və peşə hazırlığını artırmaq bələdiyyə qulluqçusunun hüququdur. Təcrübə isə göstərir ki, bələdiyyə qulluqçuları bu hüquqlarını gerçəkləşdirməkdə o qədər də maraqlı deyillər. Çünki qanun bələdiyyə qulluqçularının təsnifatını aparmır və konkret vəzifələr üzrə ixtisas tələbləri müəyyənləşdirmir. Bu isə bələdiyyənin icra aparatının rəhbərinə aparat daxilində öz şəxsi mülahizələrinə əsasən istənilən yerdəyişmələri etmək imkanı verir.

Hər il Dövlət İdarəçilik Akademiyası Ədliyyə Akademiyası kimi təsisatlar bələdiyyə kadrları üçün qısamüddətli kurslar təşkil edirlər. Lakin bu cür kurslar üçün təlim ehtiyaclarının (tədris olunan mövzuların) hansı prinsiplər və məlumatlar əsasında müəyyənləşdirildiyi aydın deyil. Digər tərəfdən, kurs dinləyicilərinin sayı da bələdiyyə kadrlarının ümumi sayına münasibətdə xeyli azdır”. Ədliyyə Nazirliyinin bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətlə bağlı 2010-cu il üzrə illik məruzəsində deyilir ki, Ədliyyə Akademiyasında əsasən yeni seçilmiş bələdiyyə üzvləri və bələdiyyə qulluqçuları üçün il ərzində təşkil edilmiş 17 ixtisasartırma kursunda 327 dinləyiciyə aktual mövzular üzrə mühazirələr oxunub. Bundan başqa, Dövlət İdarəçilik Akademiyasında da ixtisasartırma

kusurları təşkil edilib. Bütövlükdə, ixtisasartırma kurslarına 381 dinləyici cəlb olub ki, bu da 2009-cu ildəkindən 24 faiz çoxdu. Rəsmi məlumatdan da görünür ki, bələdiyyə kadrlarının ixtisaslaşmasının artırılması və yenidən hazırlığı sahəsində daha məqsədyönlü fəaliyyətə ehtiyac var.

“Bələdiyyə kadrlarının yenidən hazırlığı və ixtisaslarının artırılması sahəsində vahid dövlət siyasətinin olmaması ona gətirib çıxarır ki, ayrı-ayrı qurumlar tərəfindən təşkil edilən qısamüddətli kurslardan bələdiyyə kadrlarının yalnız cüzi hissəsi faydalana bilir. Müxtəlif təşkilatlar tərəfindən təşkil edilən təlim kurslarının əhatə etdiyi proqramların akkreditasiyasının olmaması isə bəzi hallarda verilən təlimlərin keyfiyyətinin aşağı olmasına gətirib çıxarır. Bələdiyyələrin səlahiyyət və maliyyə problemləri həll olunsada, kadr potensialının zəifliyi son nəticədə əhalinin keyfiyyətli ictimai xidmətlər almaq imkanlarını aşağı sala bilər. Ona görə də bələdiyyələri kadr potensialının gücləndirilməsi istiqamətində indidən zəruri addımların atılması qaçılmazdır”, – deyər Ağayev bildirdi.

Ekspert deyir ki, bu baxımdan “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı”nda müəyyən tədbirlərin nəzərdə tutulması müsbət qiymətləndirilməlidir. Proqramda göstərilir ki, bələdiyyələrin potensialının inkişaf etdirilməsi məqsədilə bələdiyyə üzvləri və bələdiyyə qulluqçularının bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi üçün təlimlər təşkil olunacaq, bu sahədə ölkə daxilində və beynəlxalq səviyyədə təcrübə mübadiləsinin genişləndirilməsi, eləcə də dövlət təhsil sistemində bələdiyyə idarəçiliyi sahəsində ixtisaslaşmış kadrların hazırlanması dəstəklənəcəkdir.

Bələdiyyələrlə İş Mərkəzinin İnzibati Nəzarət İdarəsinin baş məsləhətçisi, ədliyyə müşaviri Hafiz Əliyev bildirir ki, bələdiyyələrin aparatlarında qulluğa qəbulun müsabiqə və şəffaflıq əsasında həyata keçirilməsi istiqamətində tövsiyələr hazırlanıb bütün bələdiyyələrə göndərilib. Ancaq o da etiraf edir ki, bu gün bələdiyyələrdə sözügedən tələbi yerinə yetirmək üçün, potensial yoxdur: “Bu gün bələdiyyələrin maliyyə durumu çətin olduğu üçün, bələdiyyədə

qulluğu güclü axın da yoxdur. Gələcək üçün, tövsiyələr hazırlayıb göndərmişik ki, qulluğa qəbul müsabiqə əsasında keçirilsin. Hər bir insan işlə təmin olunanda, istəyir ki, onun maddi, sosial təminatı olsun. Eyni zamanda normal iş şəraiti olsun”. Əliyev bildirir ki, Bələdiyyələrlə İş Mərkəzi Strategiyada üzərinə düşən vəzifəni yerinə yetirib: “Bizim işimiz istiqamətləri göstərmək və qanunverciliyi təkmilləşdirməkdir. Ancaq o hansı formada həyata keçirilməsinə nəzarət etmək funksiyamız yoxdur. Məsələn, Masallı rayonunun Ərkivan bələdiyyəsinə vergi əməkdaşı lazımdır. Biz onu izləyə bilmirik ki, ora 2, ya da 3 nəfər namizəd olub, yaxud axtarıb tapıblar”.

Elçin Bayramlı

Məqalə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası tərəfindən maliyyələşdirilən, İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzinin tərəfindən həyata keçirilən "Korrupsiyasız Azərbaycan; regionlarda maarifləndirmə və məlumatlandırma kampaniyası" grant layihəsi çərçivəsində çap edilir

oxunma sayı: 203

ələvə edilmə: 15.08.2011 16:00

Korrupsiyasız Azərbaycan üçün hansı işlər görülür? – ARAŞDIRMA

“Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya”nın tətbiqi, bu sahədə qanunvericilik haqda ictimaiyyətin məlumatlandırılmasına ehtiyac var

“Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya” və onun həyata keçirilməsi ilə bağlı 2007-2011-ci illər üçün Fəaliyyət Planında (FP) korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində görülməli işlərdən biri də qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi ilə bağlıdır. Bu yazımızda Milli Strategiyada bu məsələyə

yanaşmanı və prosesin həyata keçirilməsində mövcud duruma toxunmağa çalışacağıq.

Milli Strategiyada nələr nəzərdə tutulub?

• BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının, Avropa Şurasının korrupsiya ilə əlaqədar cinayət və mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında konvensiyalarının və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı digər beynəlxalq sənədlərin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə tam implementasiyası üçün tədbirlərin davam edilməsi;

• Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə bir sıra normativ hüquqi aktların, o cümlədən hüquqi şəxslərin cinayət məsuliyyətinin müəyyən edilməsi;

• Çirkli pulların yuyulmasının qarşısının alınması;

• Maraqlar toqquşmasının qarşısının alınması;

• Siyasi partiyaların maliyyələşməsində şəffaflığın artırılması ilə bağlı layihələrin və FP-da göstərilən digər qanunvericilik aktlarının layihələrinin hazırlanması.

Fəaliyyət Proqramının icrasının monitorinqini aparan, hüquq müdafiəçisi Mirvari Qəhrəmanlı deyir ki, nəzərdə tutulmuş qanunvericilik aktlarından “Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 10 fevral 2009-cu il tarixdə qəbul edilməsinə baxmayaraq, Qanunun özü natamamdır.

Hüquqşünasın qənatinə görə, “Cinayət nəticəsində əldə olunmuş gəlirlərin leqallaşdırılması, aşkar edilməsi, götürülməsi və müsadirə olunması haqqında” Avropa Şurasının 08 noyabr 1990-cı il tarixli Konvensiyasının tələblərinə Qanun tam cavab vermir və Konvensiyasının tələblərinə görə bəzi qanunvericilik aktlarına dəyişikliklər və əlavələr edilməyib.

“BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında, Avropa Şurasının (AŞ) Korrupsiya ilə əlaqədar Cinayət Məsuliyyəti haqqında Konvensiyasında və Korrupsiya ilə əlaqədar Mülki-Hüquqi Məsuliyyəti haqqında Konvensiyasında, habelə İƏİT-nin (İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı) Xarici Dövlət Rəsmilərinin Beynəlxalq Biznes Əməliyyatlarında rüsvətخورluqla mübarizə üzrə Konvensiyasında nəzərdə tutulmuş milli səviyyədə görülən bir sıra tədbirlər Azərbaycan qanunvericiliyində öz əksini tapmayıb”– deyə ekspert bildirib.

Milli Strategiyada şəffaflığın artırılması necə görülür?

“Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya”da ictimaiyyətin bu işdə iştirakına xüsusu önəm verilir:

- *Qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə normativ hüquqi aktların və onların layihələrinin korrupsiyaya qarşı mübarizə nöqtəyi-nəzərindən müvafiq ekspertizasının həyata keçirilməsi.*

- *Qanunvericilik sahəsində şəffaflığı təmin etmək məqsədi ilə korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində əhəmiyyətli qanun layihələri üzrə ictimai müzakirələr təşkil edilməsi.*

- *İctimai müzakirələr*

- *Maraqlı tərəflərə qanunun hazırlanması prosesində iştirak etməyə imkan yaradılması,*

- *Normativ hüquqi aktların keyfiyyətinin təkmilləşdirilməsinə xidmət edilməsi və qanunların tətbiqinin səmərəliliyinin artırılması.*

- *Vətəndaş cəmiyyəti institutlarının dövlətin və cəmiyyətin inkişafı üçün əhəmiyyət kəsb edən normativ hüquqi aktların layihələrinin hazırlanması sahəsində fəaliyyəti dəstəklənməsi nəzərdə tutulub.*

Qəhrəmanlı deyir ki, lakin Milli Strategiyada nəzərdə tutulmuş bu kimi tədbirlər ancaq tövsiyə xarakteri daşıyır. “Ən obyektiv

qanunların ekspertizası – ictimaiyyətin rəyidir, buna baxmayaraq qanunvericilik sahəsində şəffaflığı təmin etmək məqsədilə korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində əhəmiyyətli qanun layihələri üzrə ictimai müzakirələr demək olar ki, təşkil edilmir.

Vətəndaş cəmiyyəti institutlarının dövlətin və cəmiyyətin inkişafı üçün əhəmiyyət kəsb edən normativ hüquqi aktların layihələrinin hazırlanması sahəsində fəaliyyəti dəstəklənilmir”, – deyərək bildirdi.

Dövlət orqanları niyə informasiya vermirlər?

Milli Strategiya üzrə tədbirlərdən biri də vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların verilməsi qaydalarının tətbiqi üçün müvafiq işlər görülməsidir. Qəhrəmanlının sözlərinə görə, “Vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsi qaydaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu 24 iyun 2005-ci il tarixdən qəbul edilməsinə baxmayaraq, bu günə kimi Qanun işləmir.

“Qanunun 4.1 maddəsinə görə maliyyə xarakterli məlumatlar bəyannamə formasında təqdim olunmalıdır. Bəyannamənin forması və təqdim edilmə qaydalarının müəyyən edilməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 9 avqust 2005-ci il tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılıb ki, 2 ay müddətində işlənilib, Prezidentə təqdim edilsin. Ancaq bu günə kimi Fərman icra olunmadığına görə Qanun da işləmir” – ekspert bildirib.

Bundan başqa, Milli Strategiyaya görə dövlət orqanlarının fəaliyyəti sahəsində tədbirlər həmin orqanların işinin təkmilləşdirilməsinə, onların fəaliyyətində peşəkarlığın, hesabatlılığın və şəffaflığın artırılmasına yönəlməlidir. Şəffaflığın rəmlərindən biridə informasiya əldə etmək azadlığıdır. Lakin “İnformasiya əldə etmək haqqında” 30 sentyabr 2005-ci il tarixli Azərbaycan Respublika-

sının Qanununa zidd olaraq, əksəriyyət hallarda dövlət orqanları informasiya təqdim etməkdən boyun qaçırırlar.

Korrupsiyaya qarşı mübarizədə qanunvericilik bazası

Milli Strategiya üzrə növbəti tədbirlərdən biri də korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində ixtisaslaşmış orqanların səmərəli surətdə fəaliyyət göstərməsidir. Bunun üçün:

- *Bu orqanların müstəqilliyinin təmini və heç bir təsirə məruz qalmamağı üçün əlavə tədbirlər görülməsi;*

- *Məhkəmə qərarlarının dərc edilməsi üçün əlavə tədbirlər görülməsi;*

- *Məhkəmə qərarlarının icrasının təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlərin görülməsi;*

- *Məhkəmə qərarlarının icra edilməməsi şəxslərin məhkəmə müdafiəsi hüququnun pozulması kimi qiymətləndirilməsi nəzərdə tutulub.*

“Azərbaycanda müstəqil məhkəmələrin və hakimlərin olmadığı hamıya məlum olan bir faktdır. Ölkədə məhkəmə hakimiyyətinin icra hakimiyyətindən asılı durumda olması məhkəmə qərarlarının ətalətliyindən şübhə doğurur. Bu səbəbdən əksəriyyət məhkəmə qərarları dərc edilmir.

Məhkəmə qərarlarının icra edilməsi sahəsində isə əks tendensiya müşahidə olunur: məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarları ya icra olunmur, ya da icrasına fərqli yanaşılır”,– deyə Qəhrəmanlı situasianyı belə dəyərləndirir.

Adekvat ittiham və məhkumiyətin təmin edilməsi məqsədilə, Cinayət Məcəlləsinin, xüsusilə də rüşvətخورluq və korrupsiya ilə bağlı cinayətlərin təyininin, BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyası, Avropa Şurasının (AŞ) Cinayət yolu ilə əldə edilmiş gəlirlə-

rin yuyulması, aşkara çıxardılması, müsadirə və ləğv edilməsi haqqında Konvensiyası, Avropa Şurasının (AŞ) Korrupsiya ilə əlaqədar Cinayət Məsuliyyəti haqqında Konvensiyası və Korrupsiya ilə əlaqədar Mülki-Hüquqi Məsuliyyəti haqqında Konvensiyası, habelə İƏİT-in (İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı) Xarici Dövlət Rəsmilərinin Beynəlxalq Biznes Əməliyyatlarında rüşvətxorluqla mübarizə üzrə Konvensiyası kimi beynəlxalq standartlara uyğunluğunun təmin edilməsi sahəsində görülmüş işlər aşağıdakılardır:

- *Azərbaycan Respublikasının korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə əlaqədar bəzi qanunvericilik aktlarına əlavələr və dəyişikliklər edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 7 aprel 2006-cı il tarixli, 92-IIIQD sayılı Qanununa əsasən Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin XXXIII fəslə dəyişilib.*

- *Qabaqlar “Dövlət hakimiyyəti, dövlət qulluğu mənafeyi və yerli özünüidarə orqanlarında, habelə digər kommərsiya və qeyri-kommərsiya təşkilatlarında qulluq mənafeyi əleyhinə olan cinayətlər” adı altında olan fəsil dəyişilərək “Korrupsiya cinayətləri və dövlət hakimiyyəti, dövlət qulluğu mənafeyi və yerli özünüidarə orqanlarında, habelə digər kommərsiya və qeyri-kommərsiya təşkilatlarında qulluq mənafeyi əleyhinə olan cinayətlər” adlanır. Fəsildə 9 maddə (mad. 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 314-1, 314-2) tam və ya qismən dəyişilib, 1 yeni maddə (mad.312-1) əlavə edilib.*

- *Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində 2 maddə (mad. 51, 190) qismən dəyişilib, 2 yeni maddə (mad. 193-1, 316-2) əlavə edilib, 1 maddə isə (mad. 241) çıxarılıb. Dəyişikliklər maddələrin həm dispozisiyasında, həm də sanksiyasında müşahidə olunur. Maddələrin sanksiyalarında azadlıqdan məhrum etmə müddətlərin artması və əmlakın müsadirəsi kimi olan cəza tədbirlərin dəyişilməsində və əlavə olunmasında müşahidə olunur.*

Nəticə:

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında, Avropa Şurasının (AŞ) Korrupsiya ilə əlaqədar Cinayət Məsuliyyəti haqqında Konvensiyasında və Korrupsiya ilə əlaqədar Mülki-Hüquqi Məsuliyyəti haqqında Konvensiyasında, habelə İƏİT-in (İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı) Xarici Dövlət Rəsmilərinin Beynəlxalq Biznes Əməliyyatlarında rüşvətxorluqla mübarizə üzrə Konvensiyasında nəzərdə tutulmuş milli səviyyədə görülən bir sıra tədbirlər Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində öz əksini tapmayıb.

Məsələn:

• BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında əks olunmuş mad. 20 “Qanunsuz varlanma” və Avropa Şurasının (AŞ) Korrupsiya üzrə Cinayət Hüququ Konvensiyasında əks olunmuş mad. 14 (“Mühasibat əməliyyatlarına aid hüquqpozmalar”) Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində cinayət hüquqpozmaları kimi təsnif edilməyib.

• Azərbaycan Respublikası Məhkəmə-Hüquq Şurasının 22 iyun 2007-ci il tarixli qərarı ilə təsdiq edilmiş Hakimlərin Etik Davranış Kodeksi natamamdır və Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən 26 noyabr 2002-ci ildə qəbul edilmiş “Hakimlərin Banqalor davranış prinsipləri”ni özündə tam əks etdirmir.

Buna görə də Hakimlərin Etik Davranış Kodeksi “Dövlət Qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu və digər dövlətlərdə qəbul edilmiş analoji Hakimlərin Etik Davranış Kodeksləri kimi Qanun şəklində ölkənin Parlamenti tərəfindən qəbul edilməlidir.

Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununa dəyişikliklər (təkliflər) və əlavələr

Maddə 1. Əsas anlayışlar

1.02.

Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılması - cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinə və ya digər əmlaka qanuni status vermək, onların əldə edilməsinin həqiqi mənbəyini gizlətmək məqsədilə belə pul vəsaitlərindən və ya əmlakdan istifadə etməklə (bax: əlavə) maliyyə əməliyyatlarının və ya digər əqdlərin həyata keçirilməsidir.

Əlavə: 1.02.

– və ya ona sahiblənməklə (yiyələnməklə) və ya onun istifadəsinə sərəncam verməklə

Maddə 4. Monitoring iştirakçıları

Əlavə:

4.0.10. totalizator oyunu keçirdən təşkilatlar və bukmeker kontorları, lotereya, totalizator və hər hansı mərc əsasında keçirdilən, o cümlədən onun elektron formasında, oyunların təşkilatçısı.

4.0.12. fond, əmtəə mal, xammal və digər birjaları.

Maddə 6. Dövlət nəzarət orqanları

6.1.2. qiymətli kağızlar bazarının, (əlavə1) peşəkar iştirakçıları olan brokerlər, qiymətli kağızların idarə olunması üzrə peşəkar fəaliyyəti həyata keçirənlər, (əlavə2), investisiya fondları üçün – qiymətli kağızlar bazarına nəzarəti həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanı.

Əlavə 1:

1. – fond, əmtəə mal, xammal və digər birjalarının

2. – *lotereya, totalizator və hər hansı mərc əsasında keçirdilən, o cümlədən onun elektron formasında, oyunların təşkilatçısı*

Qəbul olunmuş qanunla bağlı qanunvericilikdə olunmalı dəyişikliklər

«Cinayət nəticəsində əldə olunmuş gəlirlərin leqallaşdırılması, aşkar edilməsi, götürülməsi və müsadirə olunması haqqında» Avropa Şurasının 08 noyabr 1990-cı il tarixli Konvensiyasının tələblərinə görə (Konvensiyanın 6-cı maddəsi) Azərbaycan Respublikasının Cinayət və Cinayət-Prosessual Məcəllələrində aşağıda göstərilən qanun pozuntuları cinayət kimi qiymətləndirilməlidir (təsvif olunmalıdır):

1.1. mənşəyi qanunsuz olan maddi sərvətlərin (dəyərlərin) əldə edilməsinin həqiqi mənbəyini gizlətmək və ya belə bir cinayətdə əlaqəsi olan hər kəsə cinayət məsuliyyətindən boyun qaçırtmaqda köməklik (yardım) etmək məqsədilə onların, yəni cinayət yolu ilə əldə edildiyi maddi sərvətlərin (dəyərlərin), konversiyası və ya təhvil verilməsi;

1.2. cinayət yolu ilə əldə edildiyi maddi sərvətlərin (dəyərlərin) və ya onlarla əlaqələndirilmiş hüquqların əldə edilməsinin həqiqi mənbəyini, mənşəyini, olduğu yerini, yerləşdirilməsini, əməliyyatlarını və ya həqiqi mənsubiyyətinin gizlədilməsi və ya təhrif edilməsi;

1.3. cinayət yolu ilə əldə edildiyi maddi sərvətlərdən (dəyərlərdən) istifadə edilməsi və ya ona sahiblənməsi (yiyələnməsi) və ya onun istifadəsinə sərəncam verilməsi;

1.4. maddədə əks olunmuş qanun pozuntularında birbaşa və ya onun törədilməsində kömək (yardım) göstərməklə və ya məsləhət verməklə təkbəşinə və ya birlik (ittifaq) şəklində iştirak edilməsi və ya iştirak edilməsində sui-qəsd.

2. Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə Konvensiyasının tələblərinə görə (Konvensiyanın 2,3 maddələri) Azərbaycan Respublikasının Cinayət və Cinayət-

Prosessual Məcəllələrində aşağıda göstərilən dəyişikliklər və əlavələr olunmalıdır:

2.1. Cinayət alətlərinin və cinayət nəticəsində əldə olunmuş gəlirlərin və ya həmin gəlirlərin miqdarında maddi əmlakın müsadirəsi nəzərdə tutulmalıdır;

2.2. müsadirə olunması maddi əmlakın eyniləşdirilməsi və axtarışı imkanı yaradılmalıdır;

2.3 Müsadirəsi nəzərdə tutulmuş maddi əmlakla bağlı hər hansı bir əməliyyatın keçirilməsinin, təhvil verilməsinin və ya özgəninkiləşdirilməsinin qarşısı alınmalıdır.

Onun üçün məhkəmələr və müvafiq orqanlar tərəfindən bank, maliyyə və ya kommersiya sənədlərin tələb edilməsi və ya onların üzərinə həbs qoyulması, bank hesablarının nəzarətə götürülməsi, telekommunikasiyaların tədqiqi və ələ keçirilməsi, informasiya sistemlərinə daxil olması kimi səlahiyyətlər və tədbirlər Konvensiyanın tələblərinə görə (Konvensiyanın 4-cü maddəsi) Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində nəzərdə tutulmalıdır.

*Elçin Bayramlı
aznews.az*

QEYD: Məqalə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası tərəfindən maliyyələşdirilən, İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi tərəfindən həyata keçirilən "Korrupsiyasız Azərbaycan; regionlarda maarifləndirmə və məlumatlandırma kampaniyası" grant layihəsi çərçivəsində yayımlanır.

əlavə edilmə : 27.07.2011

“Bələdiyyələr niyə hesabat vermir”

Yerli özünüidarənin effektivliyi həm də bələdiyyələrin nə qədər şəffaf fəaliyyət göstərməsi və hesabatlı olmalarından asılıdır. Elə şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli

Strategiya və onun həyata keçirilməsi ilə bağlı 2007-2011-ci illər üçün Fəaliyyət Planında bələdiyyələrin görəcəyi işlərdən biri də, hesabatlılıqla bağlıdır.

Planda bələdiyyələrin qarşısına hesabatlarda qulluğa qəbul və qulluqla bağlı digər məsələlər, büdcə, ərizə və şikayətlərə baxılması, şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirilən tədbirlərin göstərilməsi, eyni zamanda, hesabatların dərc edilməsi və ictimaiyyətə açıqlanması tələbi qoyulur.

Qeyd edək ki, Azərbaycan qanunvericiliyi bələdiyyələrin üzərinə hesabatlılıqla bağlı müəyyən vəzifələr qoymaqla yanaşı, onların fəaliyyətinə ictimai və inzibati nəzarət mexanizmlərini də nəzərdə tutur. Bələdiyyələrin fəaliyyətində şəffaflıq və hesabatlılıqla bağlı normalara bir sıra qanunvericilik aktında rast gəlmək olar. Məsələn, “Bələdiyyələrin statusu haqqında” Qanun bələdiyyələrin öz fəaliyyətlərini açıqlıq prinsipi əsasında həyata keçirməsini nəzərdə tutur. Qanunun 15-ci maddəsinə əsasən bələdiyyə üzvləri 6 ayda bir dəfədən az olmayaraq seçicilərinə hesabat verməlidirlər. Lakin qanunvericilik hesabatın hansı qaydada və formada verilməsini müəyyənləşdirmir. Bu səbəbdən də bələdiyyə üzvlərinin hesabatlılığına nəzarət etmək və hesabatlılıq səviyyəsini qiymətləndirmək çətinidir. Əksər ekspertlərin qənaətinə görə əslində ayrı-ayrı bələdiyyə üzvlərinin deyil, bütövlükdə bələdiyyənin seçkili orqanının hesabatlılığı məsələsi qanunvericilikdə öz əksini tapmalıdır. Bunlardan əlavə, “Bələdiyyələrin statusu haqqında” Qanunun 52-1-ci maddəsi bələdiyyələrin üzərinə informasiyanı açıqlamaq, onun sərbəst, maneəsiz və hamı üçün bərabər qaydada əldə etməsinə təminat yaratması öhdəliyini qoyur. Həmin qanunun 30-cu maddəsində göstərilir ki, bələdiyyələr, bələdiyyə orqanları və onların vəzifəli şəxsləri vətəndaşların müraciətlərinə mahiyyəti üzrə bir ay ərzində cavab verməlidirlər. Bunlarla yanaşı, “İnformasiya əldə etmək haqqında” Qanunda bələdiyyələrin üzərinə informasiya daşıyıcıları kimi vəzifələr qoyur. Bu vəzifələrə bələdiyyələrin veb sahifəsinin yaradılması da daxildir.

Qanunvericilik hesabatlılıq və şəffaflığa əməl edilməməsinə görə məsuliyyət müəyyən edən konkret müddəalar nəzərdə tutmur

“Bələdiyyələrin inkişafına dəstək” QHT Alyansının apardığı tədqiqata görə, ötən dövr üzrə, bələdiyyələrin və bələdiyyə üzvlərinin fəaliyyətində heç də həmişə şəffaflıq və hesabatlılıq təmin edilmir. Belə ki, bələdiyyələr və bələdiyyə üzvləri yerli əhali qarşısında öz fəaliyyətlərinə dair hesabatlar vermir, bələdiyyə iclasları və bələdiyyənin tədbirləri barədə sakinləri məlumatlandırmırlar. Bu da bələdiyyələrin fəaliyyətində şəffaflığın və hesabatlılığın təmin edilməməsi ilə yanaşı, yerli özünüidarəetmədə vətəndaş iştirakçılığı üçün ciddi problemlər yaradır. Bütün bunlar son nəticədə əhalinin yerli özünüidarə orqanlarına inamını sarsıdır. Onu da qeyd edək ki, qanunvericilik bələdiyyələrin və bələdiyyə üzvlərinin fəaliyyətində hesabatlılıq və şəffaflığa əməl edilməməsinə görə məsuliyyət müəyyən edən konkret müddəalar nəzərdə tutmur.

Bələdiyyələrin veb sahifələrinə gəldikdə isə, demək olar ki, bu orqanların böyük əksəriyyətinin internet resursları yoxdur. Bu, bir tərəfdən bələdiyyələrin maliyyə imkanlarının zəif olması ilə şərtlənsə də (əsasən kənd bələdiyyələrində), əksər hallarda bələdiyyələrin özlərinin informasiya açıqlığına meyilli olmamasından irəli gəlir. Ötən dövr ərzində bəzi QHT-lər tərəfindən bələdiyyələrin veb sahifələrinin yaradılması sahəsində müəyyən layihələr həyata keçirilsə də, bu, problemin həllinə əsaslı təsir göstərməyib. Hazırda ölkə bələdiyyələrinin təxminən 1%-nin internet sahifəsi var.

Qeyd edək ki, qanunvericilikdə bələdiyyələrin fəaliyyətinə ictimai nəzarəti nəzərdə tutan müəyyən müddəalar öz əksini tapıb. Belə ki, “Bələdiyyələrin maliyyəsinin əsasları haqqında” Qanunun 10-cu maddəsinə görə, növbəti il üzrə büdcə layihəsi bələdiyyə iclasına təqdim edildiyi tarixdən 10 gün ərzində yerli əhalinin onunla tanış olması məqsədilə dərc edilməlidir. Qanunun 11-ci maddəsi, eyni zamanda yerli büdcənin icrası haqqında illik hesabatların əhaliyə çatdırılmasını nəzərdə tutur. Bununla yanaşı, “Yerli (bələdiyyə) vergilər və ödənişlər haqqında” Qanunun 12-ci

maddəsində göstərilir ki, yerli vergilər və ödənişlərin yığılmasına, yerli büdcələrə köçürülməsinə və istifadə olunmasına nəzarət bələdiyyələrin müvafiq komissiyalarının, habelə seçkili orqanlarda, bələdiyyə qulluğunda işləməyən, yerli məhəllə komitələrinin və vətəndaşların yığıncaqlarında təklif olunan, bələdiyyə iclasında təsdiq olunan nəzarət komissiyaları tərəfindən həyata keçirilir. Zəruri hallarda yerli vergilər və ödənişlərin yığılmasına və onlardan istifadə edilməsinə nəzarət məqsədi ilə bələdiyyələrin qərarına əsasən müvafiq yoxlamaların aparılması üçün müstəqil auditorlar cəlb oluna bilər. Bələdiyyələrin yerli vergilər və ödənişlərin yığılması və istifadəsi sahəsində fəaliyyəti tam aşkarlıq şəraitində həyata keçirilməlidir. Qanunvericiliyin tələblərinə görə bu məqsədlə bələdiyyələr və onların müvafiq nəzarət komissiyaları bələdiyyə ərazisində yaşayan sakinlər qarşısında mütəmadi olaraq hesabatlar verməli, bülletenlər buraxmalı, illik hesabatları bələdiyyə binasının qarşısında xüsusi lövhələrdə yerləşdirməlidirlər. Bunlarla yanaşı, “Bələdiyyə torpaqlarının idarə olunması haqqında” qanuna görə bələdiyyələr ildə ən azı bir dəfə torpaqların dövrüyyəsi ilə bağlı vətəndaşlara hesabat verməlidirlər (Lakin bu tələbdə də konkretlik yoxdur və onun pozulmasına görə bələdiyyə orqanlarının necə məsuliyyət daşıyacağı aydın deyil. Elə bu səbəbdən də bələdiyyələrin böyük əksəriyyəti vətəndaşlara heç bir hesabat vermirlər). Təəssüf ki, ötən dövrdə bələdiyyələrin fəaliyyətinə ictimai nəzarətlə bağlı qanunvericiliyin yuxarıda göstərilən tələblərinə əsasən əməl edilməmişdir. Onu da qeyd edək ki, bu mərhələ üzrə yerli özünüidarəetmədə vətəndaş iştirakçılığının gücləndirilməsi və bələdiyyələrin fəaliyyətinə ictimai nəzarətin artırılması istiqamətində bir sıra yerli QHT-lər tərəfindən müəyyən layihələr reallaşdırılsa da, ümumilikdə ölkə miqyasında bələdiyyələrin fəaliyyətində ictimai iştirakçılığın səviyyəsi aşağı olmuşdur. Proseslərin təhlili göstərir ki, yerli özünüidarəetmədə vətəndaş iştirakçılığının və bələdiyyələrin fəaliyyətinə ictimai nəzarətin təmin edilməsi əksər bələdiyyələrin maraq dairəsində deyildir. Eyni zamanda onu da

qeyd edək ki, yerli özünüidarəetmədə vətəndaş təşəbbüskarlığının xeyli aşağı olması da proseslərə öz mənfəi təsirini göstərir.

Araşdırmalar göstərir ki, yerli özünüidarəetmədəki belə bir neqativ hal bir sıra digər amillərlə yanaşı, daha çox bələdiyyələrə seçkilərin azad və ədalətli keçirilməməsindən irəli gəlir. Belə ki, xalqın həqiqi iradəsi ilə deyil, icra hakimiyyətinin qanusuz müdaxiləsi və dəstəyi ilə “seçilən” və fəaliyyət göstərən bələdiyyə üzvləri özlərini xalq qarşısında deyil, onu “seçənlər” qarşısında hesabatlı sayırlar. Buna görə də onlar şəffaflıq və hesabatlılıqla bağlı üzərlərinə düşən vəzifələri yerinə yetirməkdə maraqlı olmurlar.

Milli İstiqlal Partiyasının bələdiyyələrlə iş üzrə katibi Rəşad Bayramov, bu təşkilatların əhali qarşısında hesabatlılığa meyilli olmasını belə izah edir: “Bələdiyyələr xalqın səsi ilə seçilmədiyinə görə, onlar qarşısında hesabat vermirlər. Yəni məsuliyyəti, xalqın deyil, onları təyin edənlərin qarşısında hiss edirlər”.

Bayramov deyir ki, bələdiyyələrin fəaliyyətləri barədə hesabat verməmələri halında ciddi məsuliyyət nəzərdə tutulmalıdır. O, həmçinin vurğulayır ki, bələdiyyələr öz fəaliyyətləri barədə hesabat vermələri üçün lazımi infrastruktura və maliyyə imkanlarına malik deyillər.

Bələdiyyələrlə İş Mərkəzinin İnzibati Nəzarət İdarəsinin baş məsləhətçisi, ədliyyə müşaviri Hafiz Əliyev deyir ki, bu sahədə problem olsa da, irəliləyiş də var: “Son illər bizim tövsiyələrimizdən, araşdırmalarımızdan sonra, hansı ki, bu istiqamətdə bələdiyyələrə tövsiyələr verdik, artıq irəliləyiş var. Hesabatlar verilməsi istiqamətində işlər müsbət yöndə dəyişir”.

Əliyevin sözlərinə görə, artıq Lənkəran şəhərində, Binəqədi rayonunda hesabatların verilməsi qrafiki var. “Artıq hesabat günləri qabaqcadan müəyyənləşir. Ölkə üzrə hesabatlılıq səviyyəsi, yəqin ki, 70-80 fazi əhatə edir”.

Qeyri-Hökumət Təşkilatları tərəfindən aparılan tədqiqatların bunun əksini göstərməsinə gəlinə, Əliyev, “Görülən işə kölgə salmaq olmaz. Nəyin olub-olmadığını bilirik. Hamımız istəyirik ki, bələdiyyələr inkişaf etsin. Avropa Şurası qarşısında öhdəlik götür-

müşük. Kim istəyər ki, öhdəliyi götürüb icra etməyəsən, ona görə, sənə nöqsan gəlsin”.

Bəkir Nərimanoğlu

“Ekspress”

Məqalə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası tərəfindən maliyyələşdirilən, İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzinin tərəfindən həyata keçirilən "Korrupsiyasız Azərbaycan; regionlarda maarifləndirmə və məlumatlandırma kampaniyası" grant layihəsi çərçivəsində çap edilir.

Açıq məhkəmə, şəffaf proses

Hər 10 məhkəmə qərarından 8-də rüşvət və yuxarı yerdən gələn sifariş əsas rol oynayır

Bir qayda olaraq, mülki məhkəmə proseslərində hakim tərəflərdən foto və görüntülərin çəkilməsinə etiraz edib-etməmələrini soruşur. Bu, bir formallıqdır. Çünki bir dəfə hakim zərərçəkən və cavabdeh tərəfin rəyini soruşdu, tərəflər etiraz etməsə sə, hakimin qərarı çəkilişin əleyhinə oldu.

Burada ortaya sual çıxır: tərəflər razı idisə, niyə hakim çəkilişə icazə vermədi, icazə verməyəcəkdisə, daha tərəflərin rəyini niyə soruşurdu?

Əslində hakimin bu qərarı absurd olduğu qədər də məntiqlidir. Adam apardığı prosesin çəkilişlər vasitəsilə ictimailəşməsinin qarşısını almaq niyyətində idi.

Məhz belə yasaqların həyata keçirilməsinə, bu sayaq qapalığa görədir ki, ölkədə ən çox korrupsiyaya uğrayan instansiyalardan biri də məhkəmələrdir. Hər 10 məhkəmə qərarlarından 8-də rüşvət və yuxarı yerdən gələn sifariş bu və ya digər formada öz təsirini göstərir. Bu isə vətəndaşın dövlətə inamını qırır, cəzasızlıq mühiti yaradır.

Problemdən çıxış yolu yoxdurmu? Xarici ölkələr belə halları necə aradan qaldırırlar?

Məlum olduğu kimi, ABŞ məhkəmə qərarlarında əsasən precedent üsulu üstünlük təşkil edir. Belə ki, hökm verilən zaman hakim ötən məhkəmə qərarlarının arxivinə baxır. Əgər keçirilən prosesə oxşar biri keçmişdə olubsa, ötən məhkəmənin qərarı avtomatik indikinə verilir. Yox belə bir hal baş verməyibsə 12 nəfərdən ibarət heyətlə birlikdə səsvermə ilə qərar qəbul edir. Nəzərə alsaq ki, çıxarılan qərar gələcəkdə veriləcək qərarlara precedent olur, bu məsuliyyət məhkəmə üzvlərini qərarlarında daha ədalətli olmağa məcbur edir. ABŞ məhkəmələrində, həmçinin 12 nəfərdən ibarət heyətin dəyişdirilməsi barədə cavabdeh və zərərçəkən protest verə bilər. Əgər hər hansı tərəfdə məhkəmə heyətinin rüşvət alması barədə şübhə varsa, onların dəyişdirilməsini tələb edə bilər. Bu isə rüşvət alma ehtimalını sıfıra endirir.

Bəs Azərbaycan məhkəmələrində bu üsulu tətbiq etmək olmazmı?

Ölkədə keçirilən məhkəmə qərarlarının yarısından çoxu ailə və əmlak barədə şikayətlərin əsasında keçirilir. Oxşar proseslərdə verilən qərarlar isə bir-birindən fərqlənir. Təkcə göstərilən hal bu barədə düşünməyə kifayət edir.

Yaxud başqa hansı vasitələrlə bölgələrdə daha güclü vəziyyətdə olan məhkəmə qərarlarının ədalətli olmasını təmin etmək olar? Hüququ pozulan vətəndaşlarımızın öz haqlarını rüşvət vermədən bərpa etmələrini necə təmin etmək olar?

Bu vəziyyətdən çıxış yolunun bünövrəsində ictimai qınaq və hər bir səhv qərara görə hakimin cəzalandırılması dayanır. Yəni bütün məhkəmələr şəffaf və ictimai rəyə açıq keçirilməlidir. Ən azı mülki proseslərin tam videoçəkilişi hər bir rayon məhkəməsinin internet ünvanında yerləşdirilsə, bu hakimin ədalətli qərar verməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə bilər. Digər tərəfdən yanlış qərar verilən görüntüləri ictimai təşkilatlar müzakirə edəcək, qəzetlərdə dərc edəcəklər. Bu isə məsələnin ölkə və beynəlxalq ictimaiyyət səviyyəsində ictimailəşməsinə gətirib çıxaracaq. Bu həm də rayonlarda haqları pozulan və dərdlərini demək üçün əlləri heç bir

yerə çatmayan imkansız vətəndaşlarımızın hüquqlarının bərpası üçün əvəssiz köməklik olacaq.

Başqa bir məqamı da qeyd edək ki, yanlış qərar verən hakimlərin cəzalandırılması da vacib məsələdir. Hər bir hakim verdiyi qərarın təkcə kiminsə taleyində deyil, həm də öz karyerasında əhəmiyyətli rol oynayacağını dərk etməlidir. Yanlış hökmlərə qarşı xəbərdarlıq, cərimələr, işdən çıxarılma və məsuliyyətə cəlb etmə kimi cəzaların mövcudluğu hakimlərin məsuliyyətini birə beş artırır. Çünki heç bir hakim hansısa məbləğə görə cəmiyyətdə rüsvay olmaq, cəzalanmaq, işini itirmək və sonunda həbs olunmaq istəməz. Çoxları fikirləşir rüşvət bir gündə düzələn problem deyil. Bunun üçün zaman keçməli, təfəkkürlər dəyişməlidir. Amma o da gerçəklidir ki, ədaləti zamanın öhdəsinə buraxmaq özü ən böyük ədalətsizlikdir.

Cavid Hətəmov

“Azadlıq”

Məqalə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası tərəfindən maliyyələşdirilən, İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzinin tərəfindən həyata keçirilən "Korrupsiyasız Azərbaycan; regionlarda maarifləndirmə və məlumatlandırma kampaniyası" grant layihəsi çərçivəsində çap edilir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı

Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya

Avropa Şurasının korrupsiya əleyhinə birləşmiş ölkələr qrupu (QREKO) antikorrupsiya sənədi

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Konvensiyası

“Beynəlxalq biznes əməliyyatlarında rüşvətlə mübarizə haqqında Konvensiya”

Avropa Birliyi Antikorrupsiya Siyasəti

Korrupsion məktəblər, korrupsion universitetlər: nə etmək olar. Jak Xallak və Murrel Puasson (2007 Təhsil Planlaşdırması üzrə beynəlxalq institut)

Mərkəzi və Şərqi Avropada korrupsiya və antikorrupsiya tədbirləri (2011)

Corruption and Government (Susan Rose Ackerman)

Economics of Corruption (Arvind K.Jain)

Controlling Corruption (Robert E.Klitgaard)

Bakı, oktyabr 2011